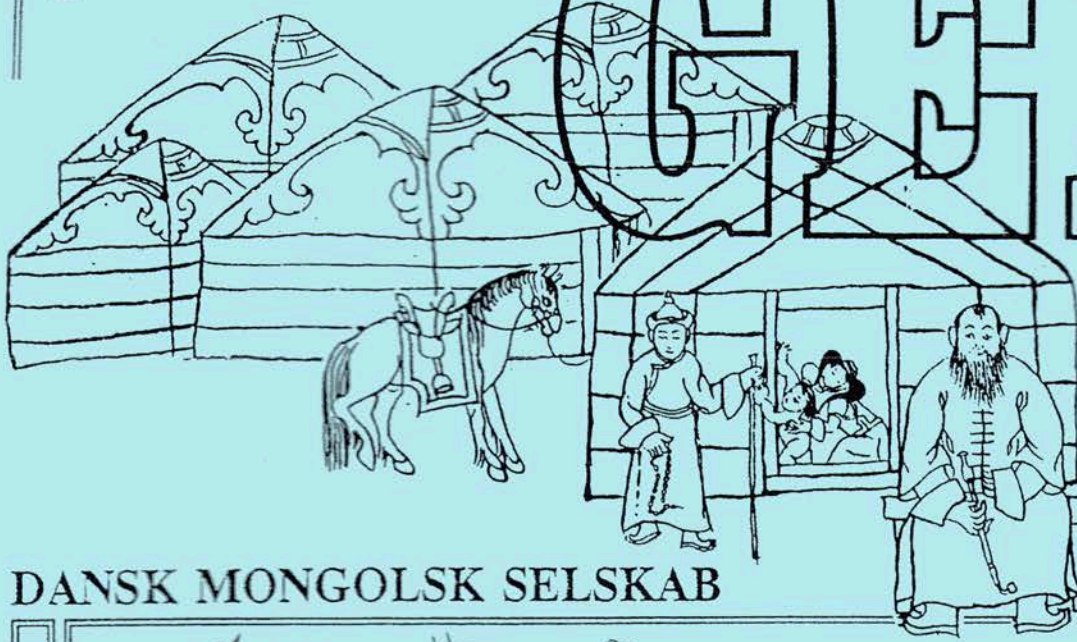

1992

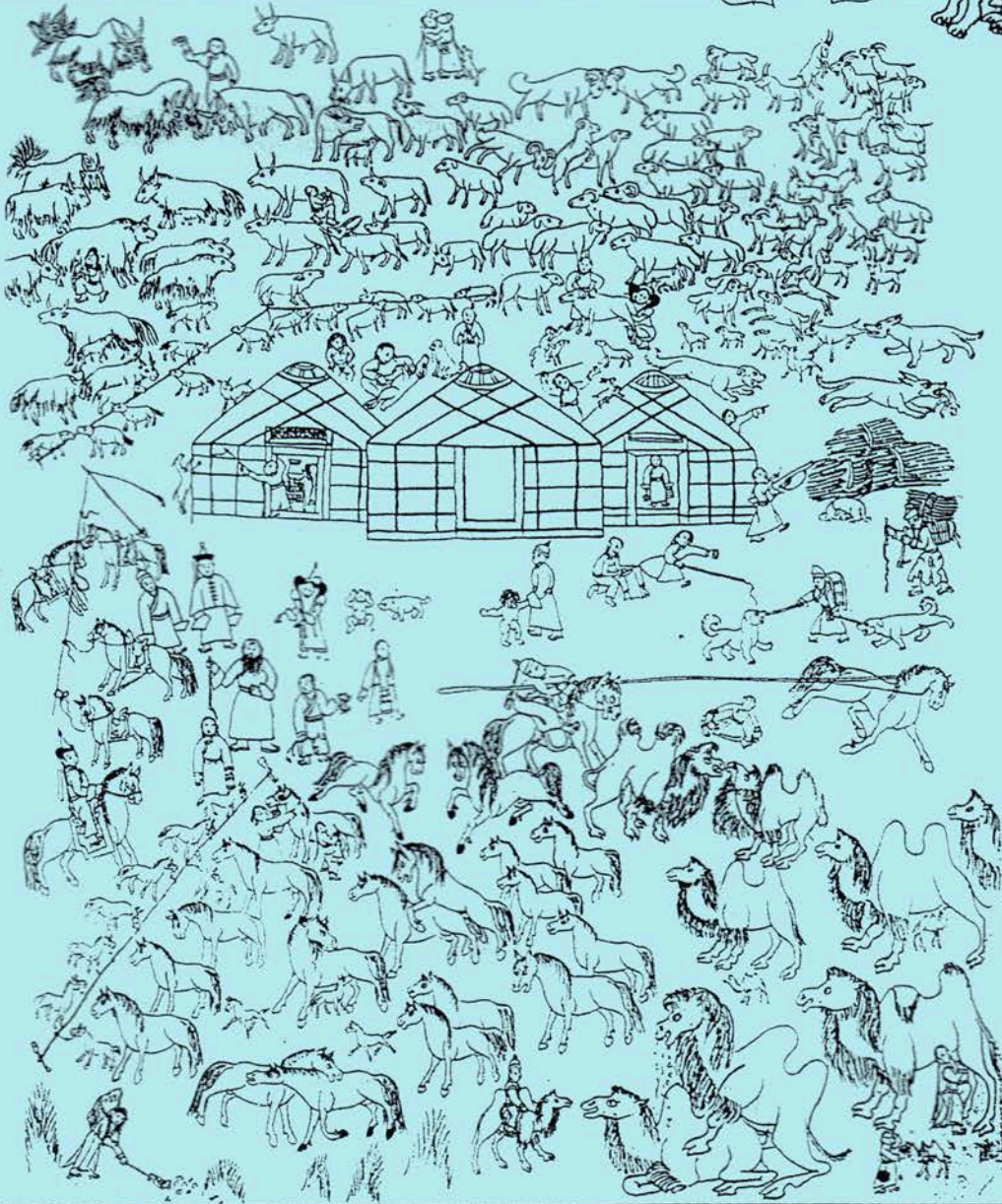
GER

Nr. 5

DANSK MONGOLSK SELSKAB

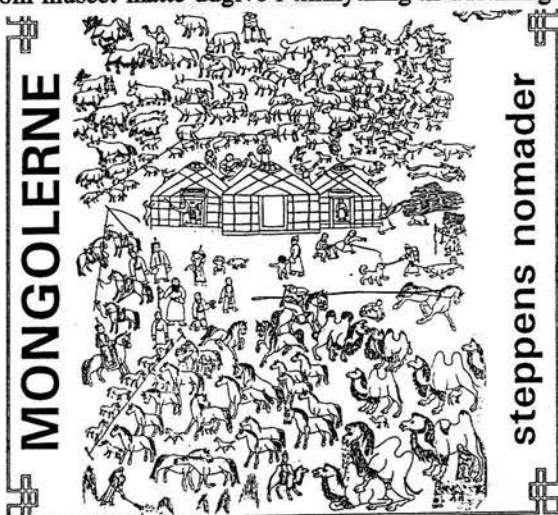
MONGOLERNE

steppens nomader

FORSIDEN

Tegningen på forsiden er lavet af mongolen Lodai, en lama der flygtede fra Ydre Mongoli til Indre Mongoli i slutningen af 1930'erne. Henning Haslund-Christensen mødte han i Kalgan, og ansatte Lodai til at hjælpe sig med at forstå de folkesange, Haslund optog på lakplader. Lodai kalder selv dette billede for "forår". Med denne tegning vil Lodai vise frugtbarheden på den mongolske steppe. Billedet er fyldt med typiske symboler på nomadelivet i Mongoliet. Derfor blev netop dette billede valgt til plakater for Nationalmuseets mongol-udstilling. Samme tegning vil også optræde på andre tryksager, som museet måtte udgive i tilknytning til udstillingen.

NABOFORENINGER

Dansk-Nepalesisk Selskab (Danish-Nepal Society) blev stiftet 29. januar 1969. Dets formål er at fremme de turistmæssige, kulturelle og kommercielle forbindelser mellem Danmark og Nepal.

Selskabet har i dag 130 medlemmer, hvoraf 8 er firmaer/institutioner. Selskabet afholder hvert år 6 møder, 3 om efteråret og 3 om foråret. Den kommende sæson begynder 23. september i Frederiksberg Medborgerhus på Danasvej 30 B, Foredragssalen på 2. sal - emnet er ikke helt fastlagt. Dernæst 27. oktober, hvor mødet bliver hos CARE-Denmark, Borgergade. Efterårets sidste møde bliver også på Danasvej, 30. november, hvor emnet bliver landsbyen Bungmati. Foredragsholderne er arkitekter og studenter fra Kunstakademiet.

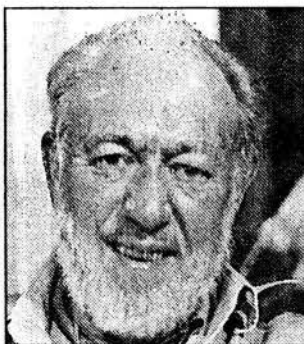
Gæster er velkomne til selskabets møder.

Kontakt til formanden: Kirsten Offersen, Østbanegade 19, 2100 København Ø, telf: 31 42 83 77.

JØRGEN BITSCH 70 ÅR

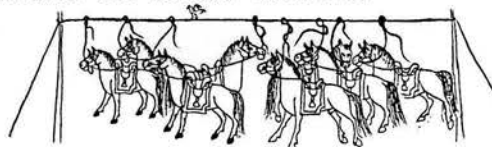
30. juni 1992

(Kilde: Politiken)

Jørgen Bitsch. En gang fandtes der rigtige globetrottere som forfatteren, filmproducenten, fordragsholderen m.m. Jørgen Bitsch, der i morgen bliver 70. Disse globetrottere vendte hjem fra verdens yderste afkroge med rystende beretninger om samvær med menneskeædere og om mirakuløse redninger fra dødsensfarlige situationer. Nu er vi alle blevet globetrottere. Og masseturismens forposter sidder stadig til bords med verdens sidste menneskeæderhøvding, der imidlertid nu over landsbyens højtaleranlæg kalder stammens unge mænd til turistshowets eftermiddagsforestilling. Men Jørgen Bitsch og hans lige har imervæk indpodet titusinde af mennesker den længsel

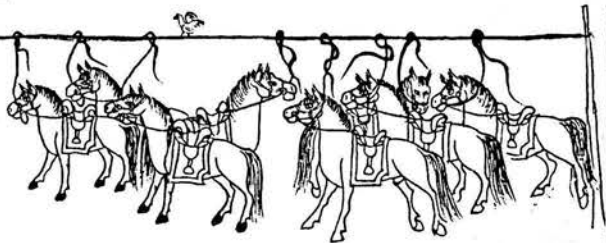
efter det ekstreme, som rejsebranchen siden har kunnet udnytte. Jørgen Bitsch er fra Lolland, rejste som 16-årig på egen hånd til Thailand og skildrede bagefter sine oplevelser i en drengebog, som blev præmieret. Han tog lærereksamen fra Jonstrup Seminarium, men valgte snart at farte verden rundt, især til lidet betradte egne og bagefter udmønte oplevelserne i børne- og ungdomsbøger. Samtidig blev han en efterspurgt foredragsholder. Tiden er i nogen grad løbet fra disse rejseforedrag med lysbilleder og film. Men disse erfaringer har fundet et nyt marked med film til undervisningsbrug og TV. Og Bitsch har desuden præsteret film af udmærket populærvidenskabelig kvalitet. Med sin erfaring har Bitsch også kunnet placere sig i rejsebranchen, hvor han som en af de første arrangerede ture for specielt interesserede, der ville blæse på komfort, bare oplevelses- og informationsniveauet ligger tilpas højt. Bitsch er formand for Eventyrernes Klub, stedet hvor de garvede rejsende mødes og citerer Peter Freuchen: - Somme tider overlevede vi, somme tider ikke.

KUMISSÆKKENS PLACERING
I EN GER

På et bestyrelsesmøde i Dansk Mongolsk Selskab opstod der en vild diskussion om, hvor kumissækken korrekt skulle befinde sig i en ger. Jørgen Bitsch er netop vendt hjem fra Mongoliet med følgende oplysninger:

I den vestlige del af Mongoliet er kumissækken placeret til venstre for døren (set indefra) og i den østlige del af Mongoliet står kumissækken til højre for døren (stadig set indefra).

DANSK MONGOLSK SELSKAB GENERALFORSAMLING 4. april 1992

(1) Valg af dirigent

Karsten Pedersen blev valgt.

(2) Formandens beretning.

Formanden, Rolf Gilberg, berettede om selskabets aktiviteter. Dets første møde afholdtes 1. december 1990 i "Det Røde Rum" i Christianshavns Beboerhus under selskabelige former med blandt andet servering af "boodz", en mongolsk specialitet. Herefter stod Søren Haslund-Christensen for foredrag og lysbilleder fra sin sidste rejse i Mongoliet. Dr. Bache, mongolsk gæst, viste video fra sin hjemegn i Xinjiang provinsen. Aftenen bød på endnu en mongolsk gæst, den i Tyskland bosatte kalmyk Dulma. Med khalkha-mongolen Bulgan var der den aften således hele 3 mongolske dialekter repræsenteret.

Ved selskabets andet arrangement (8. marts 1991) i Socialpædagogernes Landsforbund, Brolæggergade, viste Jørgen Bitsch lysbilleder fra Mongoliet. I mødet deltog Mongoliets ambassadør fra ambassaden i London. Ambassadør Ochirbal berettede om de politiske forandringer i Mongoliet og landets vanskelige økonomiske situation.

Selskabets tredje arrangement (29. november 1991) afholdtes på det frederiksbergske bibliotek på Danasvej. Rolf og Bulgan var netop hjemvendt fra et besøg i Mongoliet, hvor de havde aflagt Mongolsk Dansk Selskab et besøg. Charlotte Halved viste lysbilleder fra sin studietur i Mongoliet og berettede om en aldeles spændende tur til Hobsegol området. Herefter underholdt Rolf med lysbilleder fra sine lige så spændende ture i det Ydre og Indre Mongoli.

Selskabets fjerde møde (28. februar 1992) afholdtes på Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole, hvor Ole Bruun fortalte om Mongoliets nuværende politiske og økonomiske situation.

I maj måned 1991 modtog selskabet besøg fra Mongolsk Dansk Selskab. Vi fik vist gæsterne en del af det danske landskab, dansk historie, erhvervsliv og folkeliv.

(3) Kasserens beretning.

Regnskab for perioden 17. juni 1990 - 31. december 1991 blev offentliggjort i GER(4). Selskabets dominerende udgift er porto til udsendelse af GER og mødeindkaldelser. Det vil fremover blive forsøgt at begrænse GER til 32 sider, således at der tages hensyn til portovægtgrænser. Selskabets indtægter er medlemmernes kontingent. Selskabet havde ved generalforsamlingens afholdelse 67 medlemmer.

(4) Kontingent.

Der fremsattes mundtlig forslag om at forhøje kontingentet for medlemmer uden for Norden, da portoudgiften er ret betragtelig. Forslaget vedtoges uden bemærkninger. Det ordinære kontingent er uforandret sat til 100 kr pr kalenderår.

(5) Valg af bestyrelsesmedlemmer.

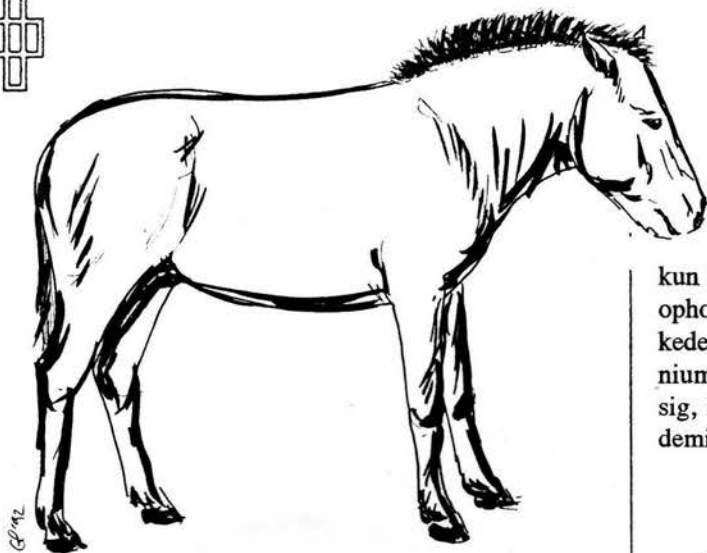
I henhold til vedtægterne gik halvdelen af bestyrelsen på valg. Rolf Gilberg og Søren Haslund-Christensen blev genvalgt til bestyrelsen og Finn Munch-Petersen som revisor. Jørgen Bitsch ønskede ikke at fortsætte som bestyrelsesmedlem, men modtog valg som suppleant. Nyvalgt til bestyrelsen blev Jan Koed. Bestyrelsen konstituerede sig efter generalforsamlingen med følgende: Rolf Gilberg som formand, Bulgan Njama som sekretær, Leif F. Petersen som kasserer, samt Søren Haslund-Christensen, Jan Koed og Klaus Ferdinand som bestyrelsesmedlemmer og Gudrun Lefmann og Jørgen Bitsch som suppleanter.

(7) Eventuelt.

Jan Koed anbefalede varmt den fransk-russiske spillefilm "Urga", som vist i Dagmar Biografen. Søren Haslund-Christensen foreslog, at selskabet ansøgte DANIDA om midler til oplysningsvirksomhed. Han foreslog iøvrigt, at man skulle tilbyde Udenrigsministeriet et medlemskab i den gensidige orienterings interesse.

(8) Foredrag.

I forlængelse af generalforsamlingen holdt Bent Gynter et lysbillede-foredrag om Mongoliet og omtalte arbejdet med at skrive en skolebog om Mongoliet. Bogen var da netop på trapperne og er siden udkommet.

VILDHESTEN ER KOMMET HJEM

af Gudrun Lefmann

Efter års fravær er Den Mongolske Vildhest atter tilbage i sit hjemland, Mongoliet. Det oplyser The Mongol Messenger, 6. juni 1992. For nylig ankom en flok på 21 heste til Mongoliet som led i et internationalt projekt. Hestene udsattes i et stort reservat i Hustain Nuruu, ca. 100 km fra Ulaanbaatar, hvor de skal overvåges af Mongol Aduu, det mongolske hesteavlssudvalg.

I flere år har vildhesten været anset som udryddet eller forsvundet i Mongoliet. En kilde oplyser, at den senest er observeret i 1957. Andre kilder antyder, at vildhesten blot holder sig godt skjult i Gobi-området. Til gengæld er der betydelige flokke i zoologiske haver verden over. Det er fra disse flokke artens fortsatte eksistens beror. Det er herfra der rekrutteredes dyr til udsætningen.

Udsætningen i Hustain Nuruu er første led i projektet. Det finansieres af Hr og Fru Bouman fra Holland, som for mange år siden stiftede "The Dutch Society for Protecting the Przewalski Horse". Med i projektet er også deltagere fra Rusland og selvfølgelig fra Mongoliet, "The Mongolian Union of Nature Protection".

KENDT UNDER FLERE NAVNE

"Den Mongolske Vildhest" kaldes "Tah'" på mongolsk. Den er også kendt under navnene: "Asiatisk Vildhest" og "Przewalskihesten". Sidstnævnte efter den russiske opdagelsesrejsende og naturforsker, oberst N. M. Przewalski. Han var den første, der beskrev hesteracen i 1881. Tidlige kilder (1888) oplyser, at Przewalski vistnok ikke har set vildhesten med egne øjne, men

kun har hørt den omtalt af lokalbefolkningen under et ophold i Mongoliet. Men helt sikkert er det, at det lykkedes ham at komme i besiddelse af en hud og et kranium fra en vildhest. Huden blev udstoppet og befinder sig, ifølge 1888-kilden, i det russiske Videnskabs Akademis Museum.

HENTES TIL EUROPA

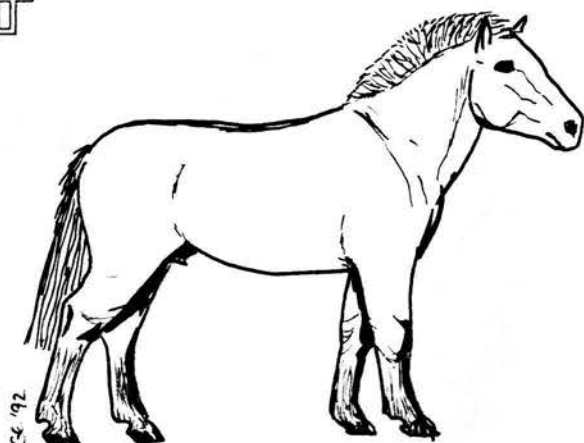
Der skulle gå adskillige år inden Den Mongolske Vildhest kom til Europa. Først i 1901-1902 havde den kendte tyske dyrehandler Carl Hagenbeck held til at bringe et antal plage til sin dyrepark i Hamburg. Den erfarne medarbejder Wilhelm Grieger blev sendt til Altai efter 6 vildheste, men mongolerne fangede 52 til ham, hvoraf dog kun 28 nåede frem til Europa. Men helt let var det ikke. Hagenbecks ekspedition var til lejligheden udvidet med hestekyndige kirgisere. Måske de samme kirgisere, som han viste frem i blandt andet Københavns Zoologiske Have år 1900? Fra byen Kobdo observerede man drægtige vildheste og afventede deres foling. Da den var overstået, skød de moderdyrene eller jog dem på flugt. Føllene bragte man til egne lakterende hopper.

STAMFAR TIL NUTIDENS HESTE

Hagenbecks hesteflok kom til at udgøre et velegnet studiemateriale. Ved sammenlignende anatomiske undersøgelser viste det sig nemlig, at Den Mongolske Vildhest var identisk med den lille vildhest, som levede i Europa for årtusinder siden. Vildhesten har bevaret sit oprindelige udseende op til i dag, og anses at være stamfar til vor tids tamheste.

VILDHESTEN LIGNER FJORDHESTEN

Skal man beskrive hestens udseende kort, kan man nøjes med at sige, at den ligner Den Norske Fjordhest; den populære lille gule, trivelige hest. Ligheden med Fjordhesten er så stor, at forsommerens gæster fra landbrugsuniversitetet i Sibirien spærrede øjnene op, da de så en lille enspænder trave ned gennem Bredgade. Russerne kendte Den Mongolske Vildhest, men havde ikke fantasi til at forestille sig den tæmmede - og så for en vogn! Fjordhesten havde de derimod aldrig set eller hørt om.

PRZEWALSKIHEST

Synonymer:

Asiatisk Vildhest, Mongolsk Vildhest.

Oprindelse: Mongoliet.

Højde: 124-144 cm.

Farve:

Grågul, almindeligvis med mørk man og hale. Meleret mule. Farven ofte lysere på bugen. Striber på lemmerne. Altid med ål.

Temperament:

Særdeles modig og meget udholdende.

Fysik:

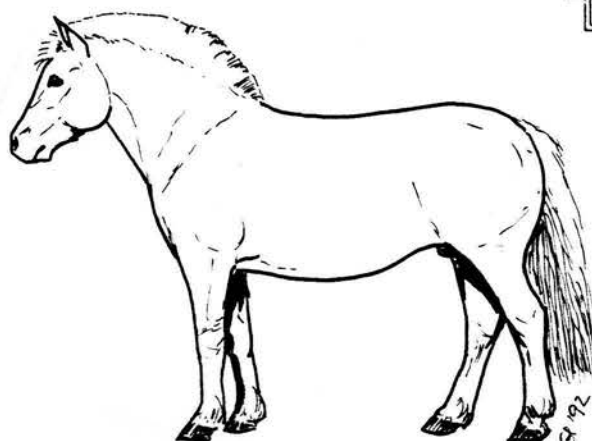
En primitiv ponytype. Stort, tungt hoved med lange ører, snævert forbundet med en kort, svær hals, undertiden hjortehals. Manen opretstående og kort, uden pandelok. Stejl skulder, ryg og lænd stærke og lige, bagparti muskuløs. Lemmerne stærke med korte koder og lange fødder. Bevægelsen regelmæssig, men lav.

Kilde:

Lademanns hesteleksikon, København 1979.

STÆVNEMØDE MED PRINSESSEN

For år tilbage havde Zoologisk Have en flok vildheste. Der blev en dag arrangeret et møde mellem vildhingsten og Prinsessen, en fjordhoppe fra Amager Fælled. Det eventyr kom der en forårsdag i 1963 et dejligt lille hingsteføl ud af. Den fik navnet Chamo, som vi den gang fik at vide betød "lillebror". Chamo blev imid-

NORSK FJORDHEST

Synonymer:

Nordbagge, Vestlandshest.

Oprindelse: Norge.

Højde: 132-145 cm.

Farve:

Alle nuancer af gulgrå, sjældnere musegrå. Midtstol, ål og halefjer tydelige. Man og hale har mørke og lyse hår, således at manens midterkam er mørk og hårene på siderne lyse.

Temperament:

Energisk, udholdende, venlig, omgængelig og viljefast.

Fysik:

Lille, velformet hoved med bred pande, store øjne og små ører. Manen opretstående, sædvanligvis klippet i en bue (med største højde er nær manen); halsen kort og kraftig, skulderen ret stejl, manen lav. Kroppen har et overmåde muskuløst udseende med en lang ryg og tilrundet kryds. Lemmerne korte og robuste med hovskæg, korte piber og gode hove. Bevægelsen let og sikker.

lertid ikke ret gammel. Efter et halvt år satte en uhelbredelig defekt i forbenene en ende på dens liv.

Avlsforsøget gentog man aldrig. Og i dag har Zoologisk Have skilt sig af med den specielle hesteflok.

Det skal blive spændende at følge forsøget i vildhestens eget land. Projektet vil supplere flokken med 14-16 friske heste de kommende år. Og der regnes vel også med, at flokken selv kan finde ud af at formere sig. ©

REJSEN I MORMORS FODSPOR

af Charlotte Halved

"Nyuddannet dyrlæge fra København søger udfordring på Zobelsletten i Mongoliet". Således lød den avistekst, jeg modtog fra Danmark i juli 1991, efter 4 måneder som landbrugsstuderende i Sibirien. At blive betragtet som veterinærstuderende var jeg vant til, men at jeg allerede skulle være færdiguddannet og arbejde i Mongoliet, kom som en overraskelse.

Jeg havde for længst indset, at løfter ofte blev givet med det formål at glæde mig og ikke nødvendigvis for at blive efterfulgt. Den mongolske ambassadør i Irkutsk påstod således hårdnakket, trods gentagne tilsagn fra ambassaden i Moskva, at han aldrig havde hørt om mig og min forestående rejse til hans land. Efter 2 dages diskussion fremtryllede han et visum formedelst 25 US dollars. Jeg fik en kvittering på de 20 \$.

Ved grænsen fik jeg konfiskeret både mine rubler og mit visum til Sovjet. Jeg fik lov at køre videre, men ingen kendte tilsyneladende til min ankomst. Jeg havde ufattelig ondt af mig selv. Jeg havde let ved at identificere mig med min russiske mormor, der flygtede fra revolutionen på hesteryg gennem Mongoliet.

De mongolske studenter i togkupeen opmuntrede mig, lovede at hjælpe mig i hovedstaden, og gav mig det første indtryk af dette fremmede land og af et folk så stolt, optimistisk og gæstfrit, at jeg aldrig havde mødt dets lige.

I Ulan Bator (Ulaanbaatar) fik jeg imidlertid afslag på diverse kontorer og konsulater. Mit besøg til Eigur Statsbrug i Hubsgul-provinsen i det nordvestlige Mongolien hang i en tynd tråd. Da jeg sad over frokosten på hotellet og funderede over meningen med livet, gik der pludselig en Fjällräv gennem stuen. Han slap ikke væk. Det viste sig at være Michael Haslund-Christensen og hans danske venner. De var netop kommet tilbage fra Eigur med besked om, at "man ventede på dyrlægen".

På tredjedagen havde jeg heldet med mig. I landbrugsministeriet sad en lille rund, russisktalende mongol bag et stort skrivebord:

"Hvorfor kommer du først nu? Jeg har ventet på dig i en hel uge. Jeg tager med til Eigur som din tolk!"

Jeg var nu officiel gæst hos landbrugsministeriet. Dette blev starten på nogle eventurlige uger på rejse gennem Hubsgul Aimark i Tumorbators selskab.

Det bjergrige Hubsgul dækker et areal, der er dobbelt så stort som Danmark. Med sine 100.000 indbyggere er det den tætteste befolkede aimark i Mongoliet. Territoriet er opdelt i enorme kollektivbrug og nogle få

statsbrug. Hubsgul er hovedproducent af kød i Mongoliet, mens korn og grønsager kun dyrkes i lille udstrækning.

Mit formål med rejsen var at få indblik i det mongolske landbrug, husdyrhold og avl af får, geder, køer, kameler og heste. Og det i et land så fremmed, som kun en mormor kan fortælle om.

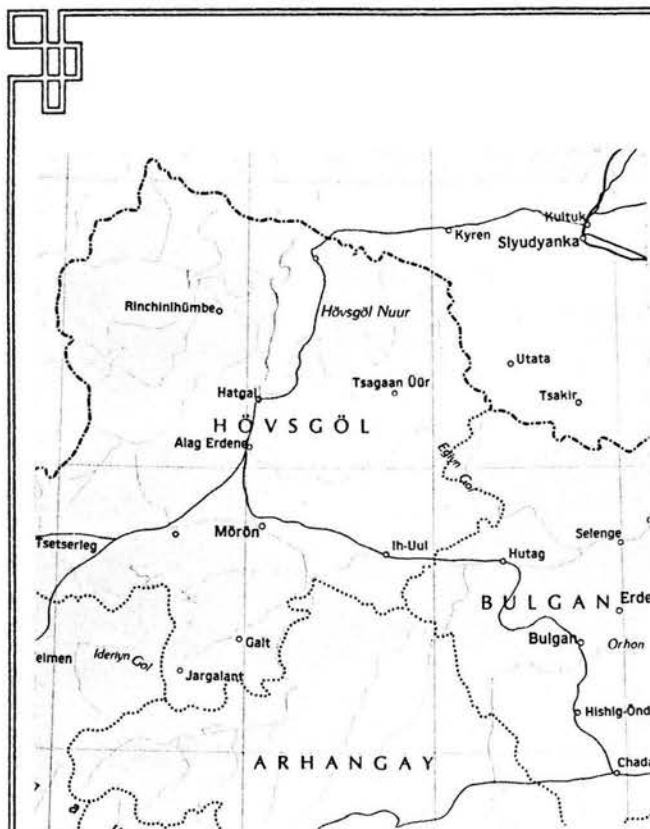
Tumorbator var født og opvokset i Hubsgul området, men havde ikke været på besøg i de sidste 30 år. Der var mange slægtninge og gamle legekammerater at kontakte, mange hilsner at overbringe, og for mit vedkommende mange ritualer at blive bekendt med.

At man mødte de ældre med meget stor respekt var en selvfølge. At det var en krænkelse overfor værten at afslå et glas eller et måltid mad, blev jeg belært om. Og at jeg, hver gang vi trådte indenfor i en ger, blev modtaget som en længe ventet gæst, satte ingen spørgsmålstegn ved. Folkene lo, når han - på mongolsk - præsenterede mig for dem. Til sidst indrømmede han, at han sagde jeg var hans datter. Dette var morsomt, fordi jeg ikke var mongol, men samtidig et signal om, at jeg var under hans vinger og skulle behandles derefter.

Fra den dag hed han "min mongolske papa". Han strålede om kap med solen over at kunne vise mig frem. Den eneste bagage han medbragte var en sort attachémappe. Her var plads til både barberkost, spillekort, rene sokker og en enkelt flaske; og så hans lille båndoptager. Den scorede han mindst ligeså mange point på, som på mig. Han optog vigtige taler og sange i dagens løb, med det formål at oversætte dem for mig ved aftenstide.

Udover familiebesøgene kom vi langt i officielt ærinde. Mødte røgttere, økonomer og direktører på statsbrugene undervejs. Jeg lærte hurtigt at tilegne mig al information om stedet inden klokken blev 16. Her havde Tumorbator nemlig opbygget en promille, der forhindrede al videre tolkning. Han hyggede sig i gamle venners lag, og jeg kunne gå på opdagelse uden den højt løftede pegefingre, som en mongolsk fader altid holder over sin datter.

I Morön, den største by i provinsen, ankom vi lige til Nadaam, helligdagene som markerer revolutionen i 1921. Her foregik al gang til hest. Her var hestevæddeløb og brydekampe. Folk var kommet langvejs fra for at deltage i festlighederne. Man mødtes med venner, man ikke havde set siden sidste år, udvekslede snustobak og syn på verdenssituationen. Man fortalte gamle og gode historier, drak kumis og vodka til hesten bar én hjem.

Vi blev, som alle andre, der kom forbi, budt til fest hos ejeren af Mongoliets hurtigste hest. Hesten stod udenfor, meget tynd og træt efter det afsluttende ridt, udmattet over alt det postyr, den havde forårsaget. Jeg brugte 2 film på at fotografere den med forskellige ryttere på ryggen. Bagefter gik vi indenfor til suppe og fårekød, brød, vodka, kumis og masser af bolsjer. Der blev snakket, spist, drukket og sunget i timevis.

Efter flere opfordringer sang jeg en af mit hjemlands vemodige sange. Jeg kunne ikke vride andre ud af hukommelsen den dag end første, andet og første vers en gang til af "Svantes Lykkelige Dag". Alle var meget fascinerede over dette forunderlige sprog. Jeg fortalte, at den handlede om kærlighed, morgenstund og solopgang. Jeg havde glemt, hvad ostemad og brusebad hed på russisk. Alle var tilfredse, og jeg glædede mig i mit stille sind over min præstation.

En høflig herre, der talte russisk, ville have mig med ud at gå. Klokkeren havde passeret 16, så det var i orden. Vi red langs bjergkæden. Landskab og himmel lyste imod hinanden. Han sang så bjergene skælvede, og spurgte til sidst om, hvor længe jeg blev her.

"Det var kort tid," konkluderede han. Han rettede sig op i sin mongolske træsadle, så mig i øjnene, så jeg nær var smeltet af hesten, og sagde:

"Jeg skal nok finde en ordentlig mand til dig!"

Tak skæbne. Han sang endnu en sang, standsede til sidst hesten, skuede over vidderne mod horisonten og deklamerede højtideligt:

"En god mongol elsker sin hest højere end sin kone!"

Jeg vendte tilbage til turens største skideballe. Tumorbator ville videre til næste besøg og var vist også i sin rus pludselig blevet bekymret for sin datter. Som en afslutning på en herlig dag fiskede han båndoptageren frem og spillede "Svantes Lykkelige Dag" for mig hele vejen hjem i jeep'en. Jeg rodede mig ud i endnu længere forklaringer udenom ostemad og brusebad. Den aften blev der grinnet meget i dagbogen.

De 160 km i nordøstlig retning mod Eigur tilbagelagde vi på 8 timer. Dels var vejene ikke andet end hjulspor, så hastigheden var lav, dels skulle vi nå at nyde det smukke, øde landskab, og sidst men ikke mindst kørte man ingen steder førend bilen var fuld. Der gik derfor megen tid med at samle folk op og sætte dem af igen, drikke the og fortælle nyheder fra Nadaam.

I Eigur statsbrug blev vi modtaget som gamle venner. Jeg havde hilsner med fra danskerne, og de viste mig fotografier, de netop havde modtaget, fra den gang "jeres Prins" var på besøg. H. C. Andersen er nået til Mongoliet. I eventyrene findes de rigtige prinser. De har hverken gummisko, cowboybukser eller regnfrakke på. Forbløffelsen hos mongolerne var stadig svær at skjule, men da snakken blev ledt over på hans bevæbnede bodyguards, lavede de atter op. To småmusklede, skævjuede fyre blev tilkaldt - for jeg kunne jo ligeså godt være dronningen af Danmark, og så skulle jeg beskyttes med maner. Mine to nye venner skulle bo i et telt ved siden af jurten (ger) og agere chauffører samt beskyttere imod udefra kommende farer. Min mongolske papa åndede lettet op. Nu kunne han med bedre samvittighed kaste sig ud i gensynenes mange og våde glæder.

At jeg forresten ikke var dyrlæge, tog de i stiv arm. Vigtigere var det, at jeg kunne ride en hest og malke en ko. Færdigheder, som jeg gudskelov havde lært hjemmefra. Jeg blev nemlig sat på mange prøver undervejs, altid med et opbud af nysgerrige, der kritisk vurderede resultatet.

Eigur statsbrug strækker sig over 400.000 ha, mestendels græsgange og skov. 35.000 styk husdyr, heraf ca 1/3 privatejede, er spredt ud over arealet. Her er i alt 2.900 indbyggere, hvoraf ca. halvdelen bor fast i statsbrugets centrum. Her findes skole og børnehaven, butikker, lægehus, museum og elektricitetsværk. De øvrige ansatte er spredt ud over terrænet i mindre afdelinger, brigader, som om vinteren samles i større grupper. De fleste arbejder som røgtgere, passer hver deres gruppe af

dyr for statsbruget, samtidig med at de ser efter deres egne mindre flokke. Røgterne rykker teltpælene op 4 gange om året, hver årstid sin græsgang. De børn, hvis forældre passer dyr, kommer på kostskole i Eigurs centrum allerede fra første klasse.

De mongolske heste hører til nogle af verdens mest robuste og udholdende. Der foregår et nøje overvåget avlsarbejde, hvori man selekterer for vigtige egenskaber såsom styrke, reproduktion og mælkeproduktion. Hopperne malkes en måned hver sommer lige efter foling. Føllet går sammen med moderen, og 5 gange daglig malkning giver tilsammen omkring 5 liter mælk. Heraf fremstilles nationaldrikken, kumis (gæret hoppemælk), som man bliver budt på i et hvert hjem. Kærne producerer både kød og mælk. De malkes 2 gange daglig i 3 måneder. Fløden skummes af og sendes til centrum, hvor smørproduktionen foregår. Af mælken laves "proteinkiks".

Den 15. september begynder den lange tur til slagteriet. Det tager ca. 1 måned at drive flokken af slagtedyret de 400 km til byen Darhan. Foruden det traditionelle kvæg holdes yakokser, der ligeledes tjener til produktion af mælk og kød. Får og geder producerer uld, skind og kød. Også de drives til slagteriet i september. Tidligere var der en uldmølle i Eigur, men nu sendes ulden til et spinderi i Ulan Bator.

Hver dag kørte jeg, min mongolske papa og mine 2 bodyguards i jeep ud til en ny brigade i statsbruget. Sommetider var økonomisten med. Han havde til opgave at informere de ansatte om den fremtidige omdannelse af statsbruget til et aktieselskab. Hver ansat ville få en aktie på 10.000 tugrik. Havde man penge kunne man købe flere.

Planlægning og administration af omlægningen skulle direktionen i Eigur selv stå for, under vejledning af landbrugsministeriet. Jeg havde svært ved at gennemskue procedureerne, men økonomisten var overbevist om, at de ansatte var tilfredse. Nu kunne de sælge deres produkter på det frie marked, hvor priserne var højere.

Jeg fik lov at tage alle de billeder, jeg ville. Dog var folkene ikke meget for at blive foreviget i deres beskidte arbejdstøj. Der skulle først klædes om, friseres og stilles op, førend et fotografi var præsentabelt.

At ligge i en varm ger, indhyllet af lugten fra ildstedet, lyttende til den silende regn og tordenen på den anden side af teltdugen, med venlige ansigter omkring sig, er ikke værst. Hvis ikke det havde været for den største mavepine i mands minde. Kombinationen af fårekød og sprut i flere uger havde konsekvenser. Mine bekymrede vogtere og skiftende værter proppede mig med tvivlsom medicin. Endnu en af de stunder, hvor man tænker intenst på sine kære derhjemme.

Ingen kunne finde forklaringen på min usædvanlige hårfarve, øjen- og ansigtsfacon, men opkastninger vidste de nok, hvordan man kurerede. De diskuterede længe og lavmælt det interessante tilfælde. Man blev omsider enige om at slæbe mig udenfor, hvor malkningen netop var overstået. Det var nemlig vigtigt, at mælken var frisk. Denne livgivende mælk fik jeg hældt flere liter af ud over hår, hoved, hals og skuldre. Jeg hostede og harkede og pegede fortvivlet på min mave. Det var jo dér, den var gal. Det grinede mine venner meget over. At hun var så dum, at hun ikke engang kendte denne kur! Det bestyrkede blot deres tro på de vestlige dyrlægers uvidenhed.

Tumorator og jeg skulle videre vestpå mod Hobs-gul Søen. Afskeden med vennerne i Eigur varede til henunder aften. Udveksling af gaver, skålen for venskab mellem Mongoliet og Danmark, taler om broderlande og gæstfrihed - alt blev optaget og oversat nogenlunde ordret. Kl. 16 var det tid til opbrud.

Mine bodyguards, hvis muskler og selvtillid var vokset betydeligt i ugens løb, var helt triste ved afskeden. Jeg havde lært dem at lægge kabale. At man kunne spille kort med sig selv, var noget af det sjoveste, de længe havde set.

Selv kom jeg tæt på et folk og et liv, som på en gang virkede stærkt, stolt, hårdt og ufatteligt langt væk. Jeg kunne stå og betragte det uendelige landskab med de smukke bjerge. Se mongolerne på deres små, seje heste, der altid var på vej et eller andet sted hen. Jeg kunne ride med dem, tale om hesteavl og kvæghold - og stadig var jeg blot en evig tilskuer til et helt fremmed liv blandt nomaderne på Zobelsletten.

Efter min hjemkomst kom der brev fra en mongolsk kvinde, der viste sig at være en fjern slægtning. En del af den familie, der blev splittet af revolution, flugt og nedskydninger, har overlevet - i Danmark og i Mongoliet. Jeg må snart afsted for at møde min familie. Og naturligvis Tumorator, der begyndte sit julekort med "Kære lille danske datter". Han skrev ikke om de enorme omlægninger, der i disse år gennemføres i landet. Hvordan det går med udstykningen og markedsøkonomiseringen af husdyrholdet på sletterne, kan jeg så kun gisne om.

Udlængselen er i kroppen som en del af mig. Nysgerrigheden efter at lære dette folk endnu bedre at kende, at få et dybere indblik i deres kultur, deres vaner og deres måde at anskue livet på. Måske skulle jeg en dag slå mig ned som dyrlæge på Zobelsletten.

Måske er de store sekunder mere end tusinde år.
Måske er de stærkeste drømme det sandeste, vi når.
Og måske er evigheden noget glemt fra igår.

Rejsebrev fra luftrummet over Gobi-ørkenen, Eller: Hvordan skal DANIDA støtte demokratiseringsprocessen i Mongoliet - og hvorfor egentlig?

af Jørgen Elklit

lektor, dr.scient.pol., Institut for Statskundskab, Århus Universitet

Medens jeg begynder at skrive dette, kan jeg fra flyvinduet i maskinen fra Beijing til København se ned over Gobi-ørkenen. Lidt efter passerer vi i 10.000 meters højde Ulan Bator (Ulaanbaatar), og så går det for alvor hjemad. To ugers arbejde og oplevelse går med enden.

Hvad var det egentlig vi ville i Mongoliet?

Vi vidste det vel knapt nok selv, men det var noget med at undersøge, om DANIDA i sin støttepolitik over for Mongoliet - som antageligt er på vej til status som programsamarbejdsland - også kunne inddrage elementer af en demokratiseringspolitik, der særligt rettede sig mod det nyvalgte mongolske parlaments faciliteter, arbejds gange og procedurer - naturligvis med udgangspunkt i det mongolske parlaments særlige forhold.

Hvordan gør man det, når man næsten ikke kender landet og dets politiske kultur, når Werner Jacobsens *Asiatiske Akkorder*, filmen *Urga* og Kronprinsens udtalelser om spegepølse var næsten hele den bagage, vi havde med til Ulan Bator?

Selvfølgelig havde vi også en jobbeskrivelse fra DANIDA i København, men de ved nu heller ikke for meget om de politiske realiteter i Mongoliet, i hvert fald ikke endnu. Den ene deltager i missionen, Elise Holt fra Folketingets Informations- og Dokumentationsafdeling, havde dog været i landet før, så hendes personkendskab og indsigt i øvrigt bidrog væsentligt til slutresultatet. Hertil kom, at professor Erik Damgaard fra Institut for Statskundskab ved Aarhus Universitet på en første mission i april måned havde samlet en helt bundt af informationer, som havde udmøntet sig i et sæt rekommendationer, som vi kunne bygge videre på.

Hvilke demokrati-elementer er egentlig bedst for andre lande, for andre politiske systemer? Det er svært at argumentere for, at det i særlig grad skulle være den danske valglov, det danske Folketing, mindretalsregeringer, alternative flertal, når vinden blæser dén vej, politiske partier, der vil alt og intet på samme tid - eller tilsvarende elementer fra den politiske dagligdag i dette lille land.

Men det, vi har i Danmark, som måske kunne være nyttigt andre steder, er troen på, at den politiske debat - mellem vælgere og politikere, vertikalt i det politiske system - og mellem vælgere indbyrdes eller mellem politikere indbyrdes, horisontalt i det politiske system - har

en uafrystelig værdi. Det synspunkt har ikke kun gyldighed i Grundtvigs fædreland.

Det gælder vist alle steder, at det er bedst, dersom den politiske stillingtagen formes på baggrund af dialog - vertikalt og horisontalt - om emner, der vedrører den bedst mulige indretning af samfundet - før, nu og i fremtiden. Deraf skal de politiske beslutninger udkrystalliseres, deraf skal det politiske liv og de politiske beslutninger vinde i både kvalitet og "accepterethed", hvis det begreb har borgerret i sproget.

I mange lande har man vænnet sig til, at en bestemt person - eller et bestemt politisk organ - bestemmer, hvad alle svarene skal være; derfor er den politiske samtale om væsentlige spørgsmål - i begge dimensioner - blevet tilsvarende overflødig.

Når Djengis Khan havde talt, var der ikke meget mere at sige; det samme gjaldt, når Sukhbaatar, revolutionshelten fra begyndelsen af 1920'erne, havde sagt, hvad han mente om dette og hint; og endnu mere gjaldt det, når Centralkomiteén i Det mongolske Folks Revolutionære Parti havde udstedt et dekret eller offentliggjort en af sine beslutninger. Derfor spillede den politiske debat i Mongoliet ingen rolle; og det er stadig tvivlsomt, hvor væsentlig en rolle den spiller nu!

Det hænger blandt andet sammen med udfaldet af parlamentsvalget den 28. juni. Måske husker én og anden, at pressens artikler fra dagene før valget kun i meget beskedent omfang blev fulgt op af redegørelser for selve valgresultatet.

Alt, hvad man fik, var tilsyneladende hovedrystende og forbløffede gengivelser af hovedresultatet: MPRP - det gamle socialistparti, som nu har afsværget sin tidligere ideologi - fik for 57 pct. af stemmerne 92 pct. af mandaterne i parlamentet, eller 70 af de i alt 76 mandater. Da valgdeltagelsen også var høj (95.6 %) var alt tilsyneladende ved det gamle i den socialistiske ét-partistat.

Hvor var så det seneste par års demokratiseringsbestræbelser blevet af - og hvad skal DANIDA så på den galej?

Noget af svarene på disse spørgsmål får man ved at se lidt nærmere på den nye mongolske valglov, som

blev vedtaget i april 1992 i det lille overgangsparlament (Baga Hural).

Det er på mange punkter en velstruktureret og yderst rimelig valglov, som blandt andet udmærker sig ved, at der i selve loven er optaget bestemmelser om, at medlemmerne skal give de forskellige partier og kandidater en ligelig og rimelig behandling under valgkampen. Men valgsystemet er meget specielt, og deri ligger forklaringen på, at ét parti kunne få næsten alle mandaterne.

Man (det vil sige MPRP, men med tøvende accept fra de øvrige partier) bestemte sig til at bruge det valg-system, der i faglitteraturen kaldes "block vote". Det er en form for flertalsvalg i flermandskredse, hvor der for eksempel i en tremandskreds vælges de tre kandidater, der har flest stemmer (men altså ikke nødvendigvis absolut flertal).

I den rene variant - som er den, der bruges i Mongoliet - skal vælgeren stemme på så mange kandidater, som der skal vælges i kredsen - hvis han ikke gør det, er stemmesedlen ugyldig (og andelen af ugyldige stemmer blev da også så høj som 6.0 pct.). I systemer med et bare nogenlunde dominerende parti betyder det, at dette overrepræsenterer til uhyggelig grad - naturligvis fordi de tendenser til overrepræsentation, der også er i et almindeligt flertalsvalg i enkeltmandskredse, her projiceres op i langt større målestok. Systemet har derfor ikke mange fortalere, men det er værd at mærke sig, at det faktisk har været brugt i en del lande ved lokalrådsvalg, blandt andet her i landet før 1909, og at det stadig bruges ved valget af nogle typer lokalråd i England.

Det er afgørende for vurderingen af rimeligheden i at bruge dette valgsystem, at man ser på, hvor stærk parti- eller fraktionsopdelingen er i vælgerkorpsset. Er den svag - som for eksempel i en bridge-klub - er der ikke noget specielt udemokratisk i at bruge dette valg-system.

Men i Mongoliet betød MPRP's generelt stærke stilling ved valget i juni, at partiet som nævnt fik 70 af de 76 mandater. Hertil kom én mere, som stillede op som uafhængig kandidat i surhed over, at han kun var blevet nr. 77 på den prioriteringsliste, som partiets centralkomité havde opstillet. Men dette partimedlem blev også valgt, og derfor har MPRP egentlig 71 pladser i parlamentet. De fem sidste fordeler sig så på fire partier; da der oven i købet skal været otte i en partigruppe, for at en sådan gruppe kan få de fordele, der følger af denne anerkendelse, er oppositionens rolle i det nye mongolske parlament ret udsigtsløs!

Man finder dog i mange kredse i Mongoliet - også i MPRP - forståelse for, at det ikke er den allersmarte løsnings, man er endt med, og derfor er der nok udsigt til, at man vil prøve at finde en lidt bedre løsning -

uden nødvendigvis at indføre forholdstalsvalg, som vi kender det. Men det vil tiden vise - og den vil også vise, om et politisk parti med et så stort flertal virkelig vil kunne bevæge sig til at "forære" noget af sit flertal til oppositionen. Formålet skulle så primært være at vinde demokratisk troværdighed i omverdenens øjne og - som en sidegevinst - at få styrket bredden (og dermed også kvaliteten, må det antages) i den parlamentariske politiske debat.

Indtil videre er der imidlertid ikke noget at gøre - valget gik rimeligt for sig efter det vedtagne regelsæt - og derfor sidder de mange MPRP-parlamentsmedlemmer og diskuterer med hinanden. Der er nemlig mødepligt i parlamentet, mange afstemninger (også om mange detaljer), og udvalgssystemet er kun gradvist under udvikling. Og alle de nye har et utroligt behov for at opleve sig selv som parlamentariske debattører. Alle sager tager derfor lang tid - og i hvert fald længere tid end parlamentssekretariatet regner med i sin planlægning. Og samtidig har man kun et meget svagt system for at informere befolkningen om politikernes argumenter og beslutninger - og egentlig heller ikke megen forståelse for, at det er den bedste vej til gradvist at sikre sig, at demokratiseringen kan slå igennem både i dybden og i bredden i det mongolske samfund.

Vi kom derfor til den konklusion, at en af de vigtigste opgaver for vores lille tremandsmission (som udover Elise Holt bestod af Claus Dethlefsen fra Folketingets Lovafdeling og undertegnede) måtte være at vurdere mulighederne for gradvist at styrke betingelserne for at udvikle en politisk dialog i Mongoliet.

En anden oplagt forudsætning er, at der bliver lavet en bedre valglov (hvad der skulle være nemt nok), men primært var det altså at støtte betingelserne for en seriøs politisk debat i Mongoliet og om Mongoliet. Hvad udfaldet af en sådan debat så bliver, er naturligvis mongolernes egen sag.

Derfor har missionen i sine drøftelser med ledende mongolske politikere og embedsmænd i parlamentsadministrationen bestræbt sig på at få dem til at forstå, at information til offentligheden om, hvad der overhovedet foregår i og omkring parlamentet er en nødvendig forudsætning for en egentlig demokratisk udvikling (også selv om papirmanglen er meget følelig). Vi lagde også vægt på at få dem til at indse, at man ikke kan give for megen *input* til den proces - den kan bruge alt! Men om vort budskab blev opfattet fuldt og helt - og accepteret - vil vi jo først kunne se om nogle år!

Oplysningskontorer i Ulan Bator og ude i de lokale aimags (svarende til vore amter), en parlamentarisk telefonoplysningsstjeneste, flere informationskanaler både ind

til parlamentet og ud derfra om parlamentets arbejdsgange og arbejdsprocesser (herunder mangfoldiggørelse af "Parlamentstidende" i mere end de planlagte to eksemplarer), bedre biblioteksfaciliteter med moderne informationssøgningsudstyr (og adgang for alle til at bruge disse faciliteter) er blandt de forslag, vi har lagt på bordet. Så må vi som nævnt se, hvad beslutningsprocesserne i Regerings- og Parlamentspaladset i Ulan Bator kan acceptere - det vil vise noget om, hvor åbne de tilstoppede kanaler lidt efter lidt vil kunne gøres - og hvad DANIDAS embedsmænd mener, DANIDA kan støtte.

Bag missionens arbejde har hele tiden ligget den klare forståelse, at den ikke selv skulle beslutte noget, men kun - i bedste fald - støbe nogle kugler, der kunne indgå i den fortsatte policy-udvikling og de fortsatte beslutningsprocesser på Asiatick Plads.

Inden udgangen af august skulle vor rapport helst ligge på DANIDAS bord, i det kontor, der beskæftiger sig med enkelte asiatiske landes forhold. Den vil være på engelsk, for også mongolerne skal have mulighed for at tage stilling til den - også selv om de fleste mongolers engelsk er så mangelfuldt, at den ubetinget skal oversættes til mongolsk, før den kan blive vurderet i Ulan Bator.

Missionen har naturligvis også følt behov for at komme ud i landet for på sin egen krop at mærke afstanden - ikke bare geografisk, men også politisk, kulturelt og socialt - fra Ulan Bator til ger'en ved det stille vandløb i de blå bjerges skygge 500 km ud ad et hjulspor.

Gæstfrihed og interesse for vort forehavende har vi mødt i rigt mål; naturligvis officielt, for på grund af den elendige økonomiske situation i Mongoliet bliver alle aktuelle og potentielle donorlandes repræsentanter mødt med megen interesse og imødekommenhed. Men også - og langt mere værd på det menneskelige plan - uofficielt, i ger'er og andre steder, over en smøg, en snus, et stenhårdt stykke vindtørret ost, en skål eirak (gæret hoppemælk) og en skål arkhi (hjemmebrændt, ikke særlig stærk vodka) fra det aktive destillationsapparat på hæderspladsen midt i teltet.

Her fik vi heldigvis et par glimt af den mongolske folkesjæl - og det er den, vi gennem forslagene om en bevidst informationspolitik for parlamentet mener bør bringes i den snævrere mulige forbindelse med det mærkelige ét-parti-dominerede parlament i Ulan Bator, for det er præcis den dialog, der må være grundkernen i den mongolske demokratiseringsproces, på samme måde, som det har været tilfældet i mange andre lande.

Sammen med forslaget om en sådan omfattende informationspolitik - hvor der altså skal spilles på flest mulige tangenter - kommer en række konkrete forslag

om styrkelse af nogle af procedurene i parlamentets arbejde - og naturligvis også et lidt mere demokratisk valgsystem: Uanset hvad man mener om de enkelte partier, og uanset hvilke valgsystemer, man synes bedst om, så er det uheldigt, hvis det faktisk anvendte system som sin væsentligste virkning har, at oppositionspartiernes mulighed for at gøre sig gældende i den politiske dialog og i det parlamentariske arbejde bliver helt og aldeles smadret.

Måske kan DANIDA ved sin påtænkte indsats på "demokrati- og parlamentsstøtteområdet" reparere lidt på denne tingenes tilstand, men det siger vel sig selv, at det, vi først og fremmest kan og bør gøre, er at stille nogle rammer til rådighed, som de mongolske politikere og de mongolske vælgere selv må sørge for at få fyldt ud - på grundlag af den nødvendige politiske dialog.

Og det kan godt komme til at tage lidt tid. ☺

OVERGANGSBISTAND

Mongoliet skal nu have yderligere overgangsbistand fra Danmark på i alt 30 millioner kroner.

10 mill kr af de 30 mill kr skal bruges til et sektorstudie inden for husdyrbrugssektoren og importstøtte blandt andet i form af dansk leverancer af veterinærmedicin og til mejeri- og slagterisektoren.

For de resterende 20 mill kr skal der gennemføres en undersøgelse af mulighederne for at udnytte sol- og vindenergi i Mongoliet. Samtidig skal det undersøges, om vindenergien kan udnyttes mere langsigtet. Til det formål skal der blandt andet opføres 2 vindmøller og leveres vindmølleudstyr.

I november 1991 blev det besluttet, at Mongoliet skulle have en overgangsbistand på ca. 65 mill kr over 2 år. 12 mill kr er blevet anvendt til import af medicin og undervisningsmaterialer, og da de sidste ca. 20 mill kr skal efter planerne anvendes til udbygning og konsolidering af en fri pterse samt til undervisningssektoren.

Kilde: DANIDA NYT, 4:13-14 (København 1992). ☺

STUDIET AF MONGOLSK KULTUR I DANMARK

 Redaktion: Denne beretning om studiet af mongolsk sprog og kultur i Danmark giver sig ikke ud for at være altomfattende, så redaktionen af GER vil blive glade for at modtage kommentarer om mangler og fejl.

En mere seriøs interesse for studiet af mongolsk sprog, kultur og historie begyndte i Danmark for omkring hundrede år siden. Før den tid havde man selvfølgelig hørt om mongolerne, men man forbandt dem dog mest med de horder, der på Chinggis Khans tid brød ind i et uforberedt Europa. Siden har europæerne frygtet faren fra øst. Dog havde Ludvig Holberg udgivet et lille stykke i 1739 om Chinggis Khan, som Holberg satte mere pris på end de andre orientalske helte, han beskrev, fordi Chinggis Khan udarbejdede love for sit folk. Mange af disse love er stadig i brug.

De første egentlige etnografiske oplysninger finder man hos Kristian Bahnson, som i et 2 bindes værk "Etnografien Fremstillet i Dens Hovedtræk" (København 1900, 2:667-671), skriver følgende om mongolerne:

"Den mongolske Gren deles i tre Familier: Østmongoler, Vestmongoler og Burjæterne.

Østmongolerne lever i Mongoliet, der mod Nord begrænses af Sibirien, mod Syd af Kina, mod Øst af Mandschuriet og mod Vest af det høje Tatar. De falde i to Grupper: Schara-Mongolerne (Red: Chakhar), der bebo Landets sydlige Dele, og Kalka-Mongolerne, der leve Nord for Ørkenen Gobi.

Vestmongolerne kaldes ogsaa Kalmukker. Deres Hjemland er Dsungariet. Herfra blev de imidlertid dels ved indre Stridigheder, dels ved de Folkebevægelser, der fremkaldtes ved Djingiskhans Erobringstog, nødsagede til at udvandre. De vendte sig navnlig mod Vest, overskred Kirgisersteppen og naaede endelig Egnene om Urals og Volgas Munding. Her boede de indtil 1771, da en Del af dem under store Besværligheder vendte tilbage til deres oprindelige Udgangspunkt, hvor de kom til at staa under kinesisk Herredømme under Navn af sorte Kalmukker eller Bjærg-Kalmukker. En Del blev tilbage ved Volga og lever endnu her som Nomader paa Stepperne Nord og Øst for det kaspiske Hav. Endelig findes i Guvernementet Tomsk en Kalmukstamme, der kaldes de hvide Kalmukker eller Teleuter (Tulunguter), og som ere blevne tyrkiserede.

Burjaterne eller Buræterne bebo Landet om Bajkal-Søen, fra hvilken de strække sig henimod den kinesiske Grænse og Lena's Flodsystem. Allerede før Djingiskhans Optræden skulle de have været bosatte paa det Sted, hvor man nu træffer dem.

De tre nævnte Folk ernære sig nu væsentligt som Nomader og bekende sig til den lamaistiske Form af Buddhismen; i Nutiden spille de ikke nogen politisk Rolle, men som bekendt var Forholdet ganske anderledes i ældre Tid. Under Ledelse af saa fremragende Herskere og Krigere som Djingiskhan, Tamerlan og Baber oversvømmede de ikke alene store Dele af Asien, men trængte ogsaa ind i Europa. Det mongolske Rige var det største, Verden endnu havde set, men tillige det daarlignst grundfæstede. Politisk Begavelse og Evne til at modtage den højeste Kultur, som de overvundne Folkeslag vare i Besiddelse af, synes Mongolerne at mangle, og Buddhismen er vistnok den eneste varige Erhvervelse, de have gjort paa Aandslivets Omraade.

I ydre ligner Mongolen ganske den altaiske Folkestamme, hvortil ogsaa høre Tunguser og Mandschu-ET (RG: Manchu). Mongolernes Ansigtstype er meget ensartet med fremspringende Kindben, skraa Øjeaabninger, gullig Hudfarve, sort Haar og tyndt Skæg. Højden er i Reglen som en middelhøj Europæers; hele Skikkelsen gør et kraftigt og udholdende, men tillige noget plumpt Indtryk. Med Hensyn til Karakter og aandelige Egenskaber staa Mongolerne afgjort tilbage for Tunguserne. Et vist Flegma præger Mongolens Aandsliv paa alle Omraader; kun naar han bliver ophidset, er han i Stand til at underkaste sig vedholdende Anstrængelser, saaledes som den Gang han strakte sine Erobringstog over Asien, opfanatiseret af sine overlegne Høvdinge. Det medfødte Hang til en rolig Levevis blev senere, da Folket var faldet til ro, yderligere forstærket ved Antagelsen af Buddhismen, hvis Virkning paa Centralasiens Karakter sikkert har været overordentlig stor.

I alle sociale Forhold hersker hos Mongolerne som hos Kineserne Pieteten næsten enevældig. Familielivet er ordnet paa patriarkalsk Vis, og de større Sammenslutninger, Horden og Stammen, hvile paa det samme Grundlag som Familien. En Følge heraf er en stærkt udpræget Konservatisme af lignende Art som den, der findes hos Kineserne. Livlig Indbildningskraft vil man ikke søge hos et Folk af denne Aandsretning, og Mongolernes Præstationer i Retning af Poesi, Filosofi og Religion ere prægede af en overordentlig Nøgternhed. Ven-skab og Kærlighed høre ikke til Folkets Dyrer; paa alle Omraader træffer man en beregnende og skarp, men begrænset Forstand.

Mongolernes hele Levevis, Dragt, Boliger, Næringsmidler, Sæder og Skikke ere saadanne, som følge af en nomadiserende Tilværelse. Dragten er meget tarvelig i Form og Udstyrelse; den bestaar af en Hue, en lang Kofte af Bomuldstøj eller Skind og et Par langskafede Støvler med tykke Saaler. Kvinderne bære Dragter af samme Snit som Mændene, dog ofte noget mere pyntelige. Den højeste Grad af Urenlighed udmærker saavel Klæderne som Mongolernes personlige Udstyr og Ejendele i det hele taget. Det er ganske ukendt nogensinde at skifte Tøj; man bærer den samme Dragt, indtil den falder af Kroppen i Laser. Ikke heller paa Legemet kommer der nogensinde en Draabe Vand med Mongolens gode Vilje. De fleste gaa i Graven uden i hele deres Liv at have vasket sig.

Boligerne bestaa af Filttelte; et let, med Snore og Læderremme sammenbundet Trægitterværk danner Stellet, over hvilket man anbringer store, af Kamelhaar forfærdigede Tæpper. I Regelen er et mongolsk Telt 4-6 Meter i Gennemsnit og omtrent 3 Meter højt i Midten,

omtrent halvt saa højt ved Sidevæggene. Langs disse anbringes Familiens Ejendele i Stabler paa Jorden eller ophænges i Poser paa Træstellet. Da man aldrig renser Tæpperne, og da om Vinteren baade Kalve, Lam og Hunde færdes i Tellet sammen med dets menneskelige Beboere, vil det let forstaaes, at man maa være udrustet med en Mongols Flegma og Ligegyldighed for Snavs og Angreb af Insekter for at kunne udholde Tilstanden. Føden bestaar af The, der nydes paa lignende Maade som hos Tibetanerne, sur Mælk, Melgrød, tilberedt af Hvedemel, der købes fra de omboende agerdyrkende Folk, samt Kødet af de selvdeede Husdyr (Hest, Kamel, Faar og Hornkvæg). Det er kun ganske undtagelsesvis, at man slakter et Dyr af Hjorden. Af Mælken udvinder man ved Destillation en stærk berusende Brændevin.

Efter gammel Sæd har Mongolen kun Ret til at have een Ægtehustru, men Antallet af Medhustruer er overladt til hans For godt befindende. Hustruen behandles i det hele med Venlighed, men Hovedmængden af de huslige Arbejder paahviler hende og gør hendes Liv lidet misundelsesværdigt. Overfor Børnene vise Mongolens bedste Egenskaber sig; han er en opofrende og kærlig Fader for dem, men paa den anden Side forstaar han rigtignok ikke at opdrage dem; saasnart Moderen ikke mere behøver at tage sig af dem, have de Lov at gøre, hvad de ville. Dog bør det fremhæves, at Alderdommen nyder den største Anseelse og Respekt; Eksempler paa, at et ældre Familiemedlems Raad eller Befaling ikke bliver punkkelig adlydt, ere yderst sjældne.

Mongolerne ere delte i sociale Klasser. Højest staa Adelene, der udgøres af Fyrsternes Slægtninge, og som besidder al Jord. Dernæst følger Gejstligheden, de buddhistiske Lamaer, der nyde stor Anseelse trods deres ofte meget lave moralske og intellektuelle Standpunkt. Resten af Folket danner en forskelsløs Mængde, der staa temmelig retsløs overfor Magthaverne. Den patriarkalske Regerings- og Samfundsform, der i tidligere Tid var almindelig hos Mongolerne, men som nu er mere eller mindre sprængt, ordnede alle Stammer og Familier efter et bestemt Skema. Grundlaget for Ordningen var Familien; flere beslægtede Familier dannede en Khoton, der lededes af en ældste, Aga. Flere Khotoner dannede en Aimak, i hvis Spids der stod en Saisang med arvelig Myndighed. Flere Aimaker dannede en Ulus, hvis Overhoved kaldtes Noyon. Flere Uluser dannede en Stamme under en Taischa, og samtlige Stammer dannede et Folk, der lededes af Khanen.

Som flere Gange nævnt i det foregaaende, er Buddhismen nu bleven indført hos Mongolerne og har dels afløst, dels assimileret den tidligere Religion, der var af shamanistisk Art. Rundt omkring på Steppen findes der Templer og Klostre med Forstandere, der ere afhængige

af Dalai Lama i Lhasa. En Undtagelse herfra danner Kalmukkernes Overlama i Bazar Kalmuk ved Astrachan, der siden Begyndelsen af dette Aarhundrede udnævnes af den russiske Regering."

Red: Bansohn's billede af mongolerne bærer meget præg af 1800-tallets syn på ikke-europæiske folkeslag og på den udenlandske litteratur han har haft til sin rådighed. Havde han selv besøgt mongolerne ville hans noget afstandtagen til dem nok ikke have været så kategorisk. Men hans beskrivelse af mongolerne er det billede danskerne havde adgang til ved indgangen til 1900-tallet. Flere skolebogsforfattere skrev flittigt af efter ham.

DANMARKS ANERKENDELSE AF MONGOLIET

Som et af de første lande anerkendte Danmark den 9. januar 1950 den nye kinesiske stat, Den Kinesiske Folkerepublik, som Formand Mao Zedong grundlagde 1. oktober 1949. Dermed anerkendte Danmark også Indre Mongoli.

Ydre Mongoli blev i 1924 omskabt til Den Mongolske Folkerepublik. Denne stat blev først i 1962 medlem af De Forenede Nationer. Danmark anerkendte den 1. august 1968 Den Mongolske Folkerepublik, som den 12. februar 1992 valgte blot at kalde sig: Mongoliet.

DANSKE EKSPEDITIONER TIL MONGOLERNES LAND

KALMYK-EKSPEDITIONEN 1890

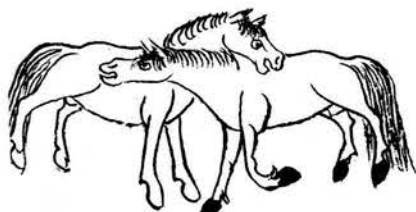
Den danske læge Hans S. Kaarsberg rejste på en enkeltmandsekspedition i 1890 til kalmyk-mongolerne på de russiske sletter mellem Don og Volga. Han fik støtte af offentlige og private midler. Kaarsberg valgte kalmykerne, fordi de levede isoleret som for flere hundrede år siden. Han ønskede at studere et folk, som endnu ikke var meget påvirket af den europæiske civilisation. Han interesserede sig for "degenerations teorien", som antydede at sundhedstilstanden ville være bedre ved mindre degenererede folkeslag, hvilke opfattedes som mindre civiliserede. Kaarsberg skrev en bog om sine oplevelser, som Gyldendal udgav 1892.

BOLLERUP SØRENSEN

Bollerup Sørensens første besøg i Mongoliet fandt sted i 1909, hvor han rejste gennem Gobi ørkenen, over Urga til Kiachta og videre til Verhne Udinsk i Sibirien, hvorfra han med den transsibiriske jernbane rejste til Europa. Atter i 1915 foretog Sørensen en lang rejse gennem det indre Asien. Han drog fra Kuku Nor mod nord over Nan Shan bjergkæden til Kanchou og derfra gennem Turkestans ørkener ad den gamle silkevej over Suchou, Dunhuang og Hami videre til Urumchi i Tien Shan og nordpå over Chuguchak til Semipalatinsk i Syd-sibirien. Derfra igen med den transsibiriske jernbane til Europa. Sørensens tredje rejse gik i 1921-1922 til det vestlige Kina, Kuku Nor området og det nordøstlige Tibet. (Sørensen 1932).

MONGOLIET OG URJAN-CHAJ (1919 & 1920)

Carl Immanuel Krebs (1889-1971) blev 1913 læge fra Københavns Universitet og arbejdede ved Sct. Josephs Hospital. Efter udbruddet af Første Verdenskrig 1914 gik han ind i Den Kgl. Livgarde, hvor han året efter blev sekondløjtnant. 1916-1919 arbejdede Krebs for Dansk Røde Kors med at uddele lægemidler til krigsfangelejre i Rusland. I denne periode så Krebs store dele af Rusland og især Sibirien. Den russiske revolution i 1917 standsede ikke dette arbejde, men gav andre arbejdsbetingelser. Da Røde Kors arbejdet blev indstillet, ønskede Krebs at opleve den rigtige natur, så han tog på tur i 1919 sammen med en ven, Recke, ind i skovene. De gik på zobeljagt. De kunne ikke rejse tilbage gennem Sovjet, så Krebs red over grænsen til Mongoliet via Urga (Ulaanbaatar) til Peking (Beijing), hvor han boede hos sin bror Ove, der arbejdede ved den danske ambassade. På denne tur passerede Carl Krebs sydøst for den store sø, Kossogol (Hubsogol), en meget smuk dal, Bulgantal, hvor en biflod Egin-gol løb til Selanga floden. Stedet gjorde et stort indtryk på ham med sit fredelige og harmoniske udseende med venlige mennesker. Krebs solgte sine skind i Beijing og rejste tilbage gennem Mongoliet, passerede Bulgantal, videre til Urianhai (Urjan-Chaj), og hjem til Danmark via Moskva. I 1922 arbejdede Krebs igen for Røde Kors i Rusland. Denne gang under polarforskeren Fridtjof Nansen. På tilbagevejen forsøgte Krebs resultatløst i Moskva at få tilladelse til at måtte rejse til Mongoliet. (Krebs 1922; Nielsen 1984).

TELEGRAFLINIEN

Kristen Peter Albertsen var dansk telegrafingeniør, først ansat ved Store Nordiske Telegrafelskab (først i Danmark, så Rusland og senere i Kina), siden ved det kinesiske telegrafvæsen. Han skulle blandt andet i 1920-1921 genopbygge den nedbrudte telegraflinie mellem Beijing (Peking) og Irkutsk. Linien passerede Ulaanbaatar (Urga) netop som kampene om mongolernes frigørelse var i fuld gang. Albertsen blev øjenvidne til denne historiske begivenhed. Albertsen vendte tilbage til Danmark i 1933.

FORSØGSGÅRDEN (1923-1926-1936)

I 1923 drog 6 danske mænd ud for at oprette en forsøgsgård med korn-, kvæg- og hesteavl i Bulgantal i Ydre Mongoli nær Urianhai under Carl Krebs ledelse. Med sig havde han sin bror, Ove Krebs (ingeniør), Kaj Borgstrøm ("Bøffelen"), Erik Isager (mejerist), Tage Birck (ingeniør), Henning Haslund-Christensen ("Kidi") (landmand). Før afrejsen havde hver af dem været på studieophold for at tilegne sig relevante kundskaber. Gården, som mongolerne gav tilladelse til for en periode af 12 år, skulle også tjene som station for geografiske undersøgelser. Man havde fået støtte fra Carlsbergfonden, Det Danske Kongelige Geografiske Selskab og ØK. Den russiske Revolution havde fået mange danskere, som arbejdede i landbrugssektoren, især inden for mejeridrift i Sibirien til at rejse tilbage til Danmark, da deres produktion blev konfiskeret af kommunisterne. Krebs ville undersøge, om der kunne skabes arbejde til nogle af dem i Mongoliet, men det blev ikke til noget.

Urolighederne i Sovjet fik Krebs til at vælge søvejen til Kina og med tog via Beijing til Kalgan, hvorfra en karavane med hjælp fra Hertug Larson bragte dem det sidste stykke. Hertug Larson var en svensk mongolmissionær, som endte som hestehandler blandt mongolerne. Han rejste til USA i 1938 efter mange år i Mongoliet.

Man indrettede sig, dyrkede jorden, passede flokke af dyr, gik på jagt og handlede med skind. Efter 3 år rejste de fleste bort igen, men Carl Krebs blev indtil 1936, dog flyttede han fra gården og byggede nyt hus i en nærliggende skov. Uoverensstemmelser med det kommunistiske styre i Mongoliet fik til sidst også Krebs til at rejse. Flere af deltagerne har selv fortalt om dagliglivet på gården (Borgstrøm 1933, Haslund-Christensen 1932, Krebs 1937).

SINO-SWEDISH EKSPEDITION (1927-1933)

Denne videnskabelige ekspedition tog sit udgangspunkt i Kalgan (Zhangjiakou) og vandrede under Sven Hedins ledelse gennem Gobi Ørkenen i Indre Mongoli

til Torgut-mongolernes land i De Himmelske Bjerge (Tien Shan) i Xinjiang. Blandt de 27 medarbejdere deltog i 3 år Henning Haslund-Christensen, antaget på Hertug Larsons anbefaling. Haslund fik ansvar for kamelkaravanen, der skulle transportere ekspeditionens udstyr.

I 1928 nåede man Urumchi. Derfra deltog Haslund i en rejse sydpå til Altyn-tagh bjergene i det nordlige Tibet. Senere på året vendte Haslund tilbage til Urumchi, hvorfra han slog sig ned blandt torgut-mongolerne i De Himmelske Bjerge mod vest. Der indsamlede han etnografika, blandt andet et tempeltelt, og optog musik og sange. Hans indsamlinger blev overdraget Etnografiska Museet i Stockholm. (Haslund-Christensen 1935).

"RAS"

Gennem 32 år arbejdede den dansk-norske H. A. Rasmussen (1883-19**) i Kina, dels ved det kinesiske toldvæsen, dels inden for uldeksporten (1924-1937). Det gav ham anledning til flere rejser (1926, juni 1930, 1931) ind i Indre Mongoli, hvor han blandt andet opkøbte uld og mødte kendte skandinaver. (Rasmussen 1955).

FØRSTE DANSKE CENTRALASIATISKE EKSPEDITION TIL MONGOLIET 1936-1937

Henning Haslund-Christensen rejste alene (17. juni 1936 - 6. juli 1937) på denne ekspedition til Mongoliet for dels at orientere sig om mulighederne for en større undersøgelse, dels at indsamle etnografika til Etnografisk Samling i København og fortsætte sine optagelser af folkemusik og sange på lakplader. Han ønskede at foretage videnskabelige undersøgelser blandt mongoler for at kunne komplementere de resultater Sven Hedin havde indsamlet på sine rejser i Centralasien.

Henning Haslund-Christensen ankom i august 1936 til Shanghai. Borgerkrigen i Kina forhindrede ham i at rejse direkte til Mongoliet. Han valgte så at gøre studier i det østlige Indre Mongoli på grænsen til Manchuriet. Hele området var på det tidspunkt besat af japanerne. Derfor havde andre forskere forladt området. Således befandt Henning Haslund-Christensen sig i et forskningsmæssigt vakuum, som en af de få europæere, der foretog undersøgelser blandt mongolerne i Indre Mongoli. Med sit sædvanlige held - han løb ind i en dansk talende japaner, Takai, i Manchoukuos hovedstad, Hsinking - lykkedes det ham at få både japanske og mongolske myndigheders tilladelse til at foretage undersøgelser.

September 1936 slog han sig ned ved Wang-in Sume (= Kongens Kloster) (i dag: Ulanhot) 350 km vest for

Harbin og Khorchin mongolernes gamle hovedstad. Den vinter tilbragte han flere måneder i Bargha området. Det befinder sig i Xingan (Hsingan) bjergene i det nordøstlige Indre Mongoli med base i Manchu Ail, som ligger i dalene sydvest for Solun midt i Kharchin og Khochin mongolernes område. Oktober-november 1936 traf Henning Haslund-Christensen i Bargha 2 shamaner. Blandt Khochin og nabo mongolstammerne erhvervede han flere hundrede etnografika, indsamlede legender og optog musik. Om årsagen til at indsamle folkemusik har Henning Haslund-Christensen fortalt i et foredrag i Det Kongelige Geografiske Selskab (7. december 1937):

Jeg havde ikke været længe i Mongoliet, før det begyndte at forbavse mig, at man hos een stamme kunne høre legender, melodier og sange, som var ukendte eller uden klangbund hos naboerne, men som var fuldstændig parallelle til, hvad man tidligere havde hørt ved en fjernt boende stamme. I grænseegnene mod både Kina og Rusland bemærkede jeg, hvorledes mongolernes egne legender, poesi og gammel folkemusik kunne bevares i deres bevidsthed, selv efter at de havde adopteret fremtrængende naboers klædedragt, levemåde og sprog.

Facineret af de gamle historier og folkemusikken mente Henning Haslund-Christensen, at han ved at indsamle folkemusik og sange kunne udforske de forskellige mongolgruppers indbyrdes slægtskab.

I 1937 besøgte han i Kweihwa (Khokho Khoto eller Hohhot) svenskeren George Söderbom, som var missionær og opvokset i "Mongoliet", hvor han var meget vellidt af alle. De havde begge arbejdet sammen på Hedin's ekspedition 1927-1930. Sammen rejste de 2 nu med "The Blue Devil" (en delvis hjemmelavet bil) tilhørende Söderbom på besøg hos Tumet og Khalkha mongoler, hvor der også blev foretaget indsamlinger. På turen fandt de 5 nestorianske ruinbyer, men foretog ingen udgravning.

Henning Haslund-Christensen vendte tilbage til Danmark senere i 1937 med en mongolsamling på 700 numre etnografika, blandt andet 2 komplette shamandragter, 52 antropometriske opmålinger af mongoler og 105 optagelser af legender og folkemusik samt nedskrivning af en del legender og folkeviser til Etnografisk Samling. Han havde også indsamlet en del bøger på mongolsk, som Kaare Grønbech skulle studere nærmere. Europa havde på det tidspunkt et ganske lille kendskab til mongolsk litteratur. Hans samlinger vakte opsigt i Danmark, hvilket bevirkede, at han kunne rejse penge til endnu en ekspedition. I et brev (18. oktober 1937) skrev Henning Haslund-Christensen til Etnografisk Samling, at det næste område (Chakhar og Sunit) han ønskede at foretage undersøgelser i på det tidspunkt lå helt under japansk kontrol. Han mente, at det ville være vigtigt hurtigst muligt at foretage undersøgelser blandt mongolerne der, inden de blev for japaniserede. Da Sunit-høvdingen Teh Wang var hans gode ven, ville han have udmærkede arbejdsbetingelser.

ANDEN DANSKE CENTRALASIATISKE EKSPEDITION TIL MONGOLIET 1938-1939

Ekspeditionen, som blev kaldt "The Royal Danish Geographical Society's Central Asian Expedition 1938-1939", fik senere navnet "Anden Danske Centralasiatiske Ekspedition til Mongoliet 1938-1939". Den blev udsendt med støtte fra den danske stat, Carlsbergfonden, konsul O.H. Bærentsen og en anonym giver. Ekspeditionens formål var at studere kultur og folkløse hos mongolerne i Indre Mongoli samt at indsamle genstande fra mongolernes hverdag og fest. Man skulle især indkøbe bøger på mongolsk. De mongolske samlinger skulle overdrages Nationalmuseet og Det Kongelige Bibliotek, begge i København. Ekspeditionen havde 3 deltagere: Henning Haslund-Christensen leder og etnograf, Dr. phil. Kaare Grønbech sprogforsker og stud. mag. Werner Jacobsen arkæolog.

Ekspeditionen var den første europæiske videnskabelige ekspedition, som interesserede sig for studiet af det mongolske sprog og dets dialekter i Indre Mongoli. Ekspeditionens sproglige forskning fordelte sig på 3 områder: Epigrafi, sydmongolske dialekter og mongolsk litteratur. På sine tidligere rejser havde Henning Haslund-Christensen set nestorianske gravsten, som ekspeditionen også skulle se nærmere på.

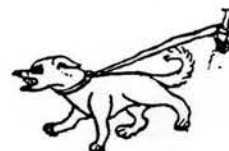
Juli 1938 ankom ekspeditionen til Tienting i Kina og nåede frem til Suiyuan (Khokho Khoto eller Hohhot), hovedstad i Indre Mongoli, som på det tidspunkt blev kaldt Mengchiang (et tilsyneladende selvstyreområde under japansk kontrol). De følgende 3 måneder boede de 3 danskere hos den svenske missionærson George Söderbom, som blev et medlem af ekspeditionen.

På grund af japanernes besættelse af Manchuriet, Nordkina og store dele af Indre Mongoli, kunne ekspeditionen ikke rejse ud i græslandet før den 28. oktober 1938. Den slog sig ned på grænsen mellem Chakhar- og Sunit-mongolernes land i et gammelt tomt lamakloster "Chagan Kure" (Tsagan Khure, Tjaran Kurie), som betyder "Det Hvide Tempel". Det tilhørte Hertug Larson, som havde stillet det til ekspeditionens rådighed, fordi han rejste bort. "Det Hvide Tempel" lå 2 km fra den svenske missionsstation ved Khadin Sume (Hatt-in Sum) og omkring 50-60 km nordvest for Changpeh (Zhangbei), som ligger 50 km nordvest for den gamle karavaneby Kalgan (Zhangjiakou).

Det forhenværende tempel, som blev ekspeditionens hovedkvarter, lå på en lille bakke med en flot udsigt over græssteppen til alle sider. Det lille kloster, som kun havde haft plads til få munke, blev forladt for lang tid siden på grund af onde ånder. Man fortalte, at 2-3 munke havde myrdet hinanden og den overlevende havde hængt sig selv. De stedlige mongoler var overbeviste om, at de døde ånder hærgede på stedet. Selv om ekspeditionen flyttede ind, var mongolerne ikke trygge ved at besøge stedet. For eksempel var man overbevidst om, at dødsguden Yarma passerede forbi, når en hund gav sig til at hyle om natten.

Med "Det Hvide Tempel" som udgangspunkt drog ekspeditionsdeltagerne ud i forskellige retninger på studierejser. Haslund og Jacobsen mødte blandt andet flere kvindelige åndemanere (shamaner). Disse møder har de selv fortalt om i de bøger, de skrev efter rejsen.

Ekspeditionen, som ialt kostede 82.000 kr, vendte tilbage til København i 1939 med store samlinger etnografika, bøger, fotografier og lydoptagelser.

TREDJE DANSKE CENTRALASIATISKE
EKSPEDITION 1947-1948

Det var Henning Haslund-Christensen's plan at fortsætte udforskningen af mongolkulturen fra Manchuriet i øst til Pamir og Afghanistan i vest i samarbejde med en række yngre forskere. De politiske forhold efter Anden Verdenskrig (1940-1945) forhindrede ham i dette arbejde, men han gav dog ikke op. Han var god til at skaffe penge, og lige som ved sine tidligere ekspeditioner støttede Carlsbergfonden ham også denne gang. Det var ikke muligt at komme til Tibet eller de centrale mongolområder, så han valgte Afghanistan, som virkefelt med "Den 3. Danske Centralasiatiske Ekspedition" i 1947-1948. Da denne ekspedition ikke beskæftigede sig med mongolerne, vil den ikke blive berørt i denne sammenhæng. Mens man var i felten døde Henning Haslund-Christensen, mandag, 13. september 1948 i en alder af 52 år i Kabul, Afghanistans hovedstad, hvor han ligger begravet.

BESØGSREJSER TIL MONGOLIET

Den Kolde Krig i kølvandet på Anden Verdenskrig gjorde Mongoliet til et meget lukket land for vesterlændinge. Få danskere besøgte mongolernes land i embedsmedfør for eksempel med Røde Kors delegationer.

Med rejsebogsforfatteren Jørgen Bitsch's besøg i Mongoliet 1958 og 1961, voksede der igen ganske langsomt en interesse frem blandt danskere til selv at besøge stedet. Bitsch var den første som rejste med turistgrupper til Mongoliet fra 1970. I de 20 år der siden er gået har han været af sted 25-30 gange. Andre rejsebureauer har siden slutningen af 1970'erne også sendt turister til Mongoliet, ofte med Den Transsibiriske Jernbane.

Haslund-Christensens søn Søren og sønnesøn Michael tog sammen med Kronprins Frederik og et filmhold til mongolernes land, for at lave en film i fodsporene af Henning i 1990.

"Fjerde Danske Centralasiatiske Ekspedition til Mongoliet 1991" blev udsendt af midler fra Nationalmuseet og Carlsbergfonden. Den er omtalt i GER (4).

SAMLINGER OG UDS STILLINGER
I MUSEER

NATIONALMUSEETS
ETNOGRAFISKE SAMLING

Etnografisk Samling i Danmarks Nationalmuseum, København, har sine rødder helt tilbage til den danske læge Ole Worm (1588-1654). Han havde en for sin tid ualmindelig bred viden og et stort interesseområde, som han indsamlede ting og sager fra. Han er siden hen blevet betragtet som en af grundlæggerne af videnskabelige samlinger, og trækkes frem som et godt eksempel. Ofte gengives et kobberstik, som viser hans museum. Året efter hans død udkom på latin det fyldige katalog, Museum Wormianum, han havde skrevet om sine samlinger. Worms samlerlyst havde blandt andet været medvirkende til at påvirke den danske konge, Frederik III, som omkring 1650 oprettede sit "Kunstkammer". Efter Worms død indgik ifølge hans ønske hele hans samling i "Det Kongelige Kunstkammer". Mange vidste, at de danske konger samlede på rariteter, så "Kunstkammeret"s samlinger voksede. I begyndelsen af 1800-tallet valgte man at opdele "Kunstkammerets" samlinger på forskellige museer. Dele gik til Zoologiske og Botaniske samlinger, andre gik til Rosenborg Slot, Oldtidsmuseet og Kunstmuseet. De etnografiske sager endte for en kort årrække i Kunstmuseet, hvis leder Christian Jørgensen Thomsen (1788-1865) dog hurtigt udskilte det etnografiske materiale på ca 1.000 genstande og anbragte dem i et selvstændigt museum, "Det Kongelige Ethnografiske Museum", som åbnede i Prinsens Palæ første gang for publikum i maj 1849. Det var da et af verdens ældste etnografiske museer. Ved Thomsens død var samlingen vokset til 9.000 museums numre på grund af Thomsens meget udadvendthed og store kontaktflade med udlandet. Det Kongelige Etnografiske Museum gik vanskelige tider i møde.

I 1892 grundlagde man Danmarks Nationalmuseum ved at samle en række københavnske museer under een ledelse. Et af disse museer var Det Kongelige Etnografiske Museum, som dermed ophørte med at være et selvstændigt museum. Det blev de følgende 30 år en underafdeling af Danmarks Oldtid, den ene af de 2 afdelinger det i 1892 nyoprettede Nationalmuseum bestod af. Der var ganske lidt forståelse fra museets side for de etnografiske samlings kulturelle værdi. Dog lykkedes det i 1921 at udskille de etnografiske samlinger i Nationalmuseet til en selvstændig afdeling (Etnografisk Samling)

under Thomas Thomsens ledelse. I 1920erne blev det danske folk mere bevidst om sin kulturarv, og der indsamledes et stort beløb til en udvidelse af Nationalmuseet i Prinsens Palæ. I spidsen for indsamlingskomiteen stod atomfysikeren Niels Bohr (1885-1962), filosofen Harald Høffding (1843-1931) og polarforskeren Knud Rasmussen (1879-1933). En af grundene til at Nationalmuseet var blevet for lille, skyldtes de store samlinger, som forskellige danskere hjembragte i de første årtier af det 20. århundrede. For eksempel erhvervede Knud Rasmussen ca. 20.000 genstande fra det polare område i 1920erne og Henning Haslund-Christensen omkring 3.000 genstande fra Centralasien i 1930erne. Det nyudvidede Nationalmuseum åbnede sine udstillinger i maj 1938. Dette faldt sammen med Den 39te Internationale Antropolog Kongres, som den sommer foregik i København. De etnografiske udstillinger var opstillet under Kaj Birket-Smiths ledelse efter et geografisk princip, som bragte den besøgende rundt i alle dele af verden. De efterfølgende 50 år stod udstillingerne tildels urørte, dog blev de for over halvdelens vedkommende fornyede efter 1965.

I midten af 1980erne fik Nationalmuseet en stor gave på 100 mill. kr. fra Egmondts Fondet (hvis staten gav et lignende beløb) til en ombygning og fornyelse af Nationalmuseet. Det blev til et 300 millioner kroners projekt. På grund af denne ombygning blev Etnografisk Samling i perioden 1988-1992 afmonteret, nedpakket og flyttet ud af bygningen. De fleste sager blev placeret således at end ikke personalet havde fysisk adgang til de ca. 100.000 museumsnumre i afdelingens samling. Det var dog muligt at søge oplysninger i den database med tilhørende videobilleder, der var blevet skabt under nedpakningen.

De første mongolske genstande (Ka.155-Ka.157, Kb.50, Kc.165-Kc.169, Kd.24-Kd.31) i Etnografisk Samling var en gave til museet i 1891 fra den danske læge og opdagelsesrejsende Hans S. Kaarsberg (1854-1929). Han havde i 1890 besøgt Kalmuk mongolerne, der lever på stepperne mellem Don og Volga floderne i det sydlige Rusland. Kalmuk samlingen består af:

Thangkha (Ka.155), sølvvase (Ka.156), tekop (Ka.157), jagtknut (Kb.50), murstensteplade (Kc.165), hestescener (Kc.166), hånden (Kc.167), træske (Kc.168), pibe (Kc.169), filtcape (Kd.24), kvindebælte (Kd.25), sko (Kd.26), støvler (Kd.27), sandal (Kd.28), 2 mandbælter (Kd.29), øresmykker (Kd.30), kappe (Kd.31).

De næste mongolsager som indgår i Etnografisk Samling er købt af Sigurd Paturson i 1904. De 7 genstande (B.2532-B.2537): pibe, skål, tobakspose, fyrstål, armbånd, kniv, stammer fra Bajan-gol ca. 40 km nord for Urga.

I 1911 købte museet fra den danske telegrafist Alfred Schönbeck, som arbejdede for Store Nordiske i Irkutsk en samling (B.2603-B.2619) mongolsager: 11 bronzevaser, 3 bronzekekar, Chakhar sølvsmykke.

Derefter går der mange år, før der i 1926 indgår 126 mongolske sager (B.2806-B.2932), som gaves fra Kaj Borgstrøm. Han var dansker og arbejdede 1923-1926 på forsøgsgården i Bulgantal, Mongoliet, sammen med blandt andet Krebs og Henning Haslund-Christensen. Desuden indgik der 15 mongolske genstande i 1929 (B.3047-B.3061) fra sygeplejerske Lena Tidemand. Hun synes at have besøgt den danske gård i Bulgantal på Zobelstletten.

De fleste af disse ca. 250 mongolske genstande, som befandt sig i Etnografisk Samling, før Henning Haslund-Christensens mongolsamling indgik, var mest smykker, personligt udstyr eller religiøse genstande.

Henning Haslund-Christensen

HENNING HASLUND-CHRISTENSEN MONGOLSAMLINGEN

På 2 ekspeditioner i 1930erne indsamlede Henning Haslund-Christensen ca. 2.500 mongolske genstande fordelt på 20 mongolstammer, hvoraf langt de fleste boede i Indre Mongoli, til Etnografisk Samling, som med ét blev til et center for studiet af mongolske sager. Den mongolske samling fordeler sig ikke ligeligt på alle 20 stammer. Den største delsamling stammer fra Chakhar mongolerne med 940 museumsnumre:

område	antal	stamme
R.I	1- 78	Khalkha
R.II	1- 14	Buryat
R.III	1- 2	Chipehin
R.IV	1- 46	Daghur
R.V	1- 13	Bodagha Daghur
R.VI	1- 6	Solon
R.VII	1-252	Khorchin
R.VIII	1- 9	Kharchin
R.IX	1	Ujumuchin
R.X	1- 14	Abaga
R.XI	1-144	Sunit
R.XII	1-940	Chakhar
R.XIII	1	Durbet
R.XIV	1- 64	Khalkha Darkhan Beile
R.XV	1-146	Tumet
R.XVI	1- 35	Ordos
R.XVII	1	Mumingan
R.XVIII	101	Urat
R.XIX	0	Alashan
R.XX	1	Etsingol
R.XXI	1- 22	Yangyuan
R.XXII	1-249	Caravan collection
R.	1-240	unknown Mongol tribes
R.	241-750	Tibetan

I mongolsamlingen indgår også en samling forhistoriske bronzer på ca 2.000 numre. Under Anden Verdenskrig blev denne store mongolsamling bearbejdet af Henning Haslund-Christensen og Werner Jacobsen. Der blev gjort plads i det nyopstillede Etnografisk Samling til et stort udvalg af denne mongolsamling, som ikke kun ved sin mængde var bemærkelsesværdig, men også fordi den dækkede alle sider af mongolernes liv og hverdag. Kun få andre museer i Europa [Roth 1988] og uden for mongolernes eget område har så store samlinger. En anden stor mongol samling findes på "Folkens Museum" (Etnografiska Museet) i Stockholm, Sverige. En stor del af den svenske samling skyldes også Henning Haslund-Christensen, som deltog i en Sven Hedin Ekspedition i 1927-1930.

Henning Haslund-Christensen var ikke universitetsuddannet som antropolog, men han var en god etnograf og opmærksom på værdien af at indsamle oplysninger om tingenes brug og angivelse af, hvorfra de kom og deres alder. Derfor er hans mongolsamling af stor værdi. Hans Roth (personlig kommunikation 1985) har fortalt, at selv om Henning Haslund-Christensen's oplysninger fra et fagligt synspunkt synes noget begrænsede, så er de af meget stor værdi, fordi oplysningerne i andre mongolsamlinger i europæiske museer stort set er fravæ-

rende. Oplysninger om de enkelte genstande finder man hos Henning Haslund-Christensen dels i hans indkøbsbøger, dels i noter og breve, og dels i hans bøger. Henning Haslund-Christensen's mongolsamling er således ikke kun af stor betydning for Etnografisk Samling, men også af interesse i international sammenhæng. Henning Haslund-Christensen skrev (1932, 1935, 1945) 3 rejsebøger om sine ophold blandt mongoler. De giver dels en spændende beretning om livets gang i 1920'erne og 1930'erne, men fortæller også om mongolernes kulturhistorie og om mongolernes hverdag som nomader på steppen. De mongolske shamaner er ikke meget omtalt i hans bøger, men derimod i et par mindre mere videnskabelige artikler. Hans efterladte notater antyder, at han havde planer om at publicere sin viden om især de mongolske shamaner, men en alt for tidlig død i 1948 satte en stopper for dette.

Efter disse 4 ekspeditioner (1923-1939) blandt mongoler blev Henning Haslund-Christensen betragtet som en ekspert på mongolspørgsmål. Anden Verdenskrig forhindrede ham i at fortsætte sit arbejde med at udforske og redde den mongolske kulturarv, men ikke med at planlægge nye rejser. Under krigens første år i 1940'erne hjalp han med at opstille de mongolske sager i 4 udstillingsrum på 2. sal i Etnografisk Samling. Selv om der skete visse fornyelser fra slutningen af 1970'erne og til lukningen i 1988 var de mongolske samlinger tilgængelige for publikum i nogenlunde den form, Henning Haslund-Christensen havde været med til at opstille dem. Han fortsatte også med at holde foredrag, både i radio og i forsamlinger. For eksempel skriver Kaj Birket-Smith, lederen af Etnografisk Samling, i årsberetningen for 1946, at Henning Haslund-Christensen i oktober gav "En aften i Mongoliet" med en kort indledning og derefter en demonstration af en mongolsk åndemaning, mongolsk musik og en mongolsk dragtopvisning. Etnografistuderende fra Københavns Universitet var statister. Af folk, som var tilstede, er det blevet fortalt, at den optrædende "shaman" (Johannes Nicolaisen) klædt i Dølgøres dragt næsten kom i ekstase på grund af den tunge dragt, den kompakte stemning i rummet og hele opsætningen (det foregik i en mongolsk ger).

I sidste halvdel af 1940'erne gik 2 danske forskere igang med en bearbejdelse af dele af den store mongolsamling. I 1950 udgav etnografen Henny Harald Hansen (1900-) "Mongol Costumes", som var en bearbejdelse af alle de mongolske dragter. Hun byggede sit dragtstudie på de resultater Gudmund Hatt kom frem til ved sit studie af de circumpolare folks dragttyper. Aage Gudmund Hatt (1884-1960) var geograf og etnograf, ansat ved Etnografisk Samling 1921-1947. Hans dragtteori gik

ud på, at alle dragter kommer fra 2 grundformer, kappen og ponchioen, og at man gennem dragtstudier kunne få et fingerpeg om, hvordan forskellige folk kunne være beslægtede. En anden medarbejder ved Etnografisk Samling, sinologen Martha Boyer (1911-) bearbejdede de mange mongolske smykker i Henning Haslund-Christensen's mongolsamling og udgav i 1952 "Mongol Jewellery". Begge forskere opnåede senere doktorgraden ved Københavns Universitet for deres forskningsindsats.

Henning Haslund-Christensen var med sit store kendskab til området klar over, at der ville ske store ændringer blandt mongolerne i 1930'erne på grund af krig i området, og at den traditionelle magtfaktor Kina var svag. Til trods for den japanske besættelse i 1930'erne af Indre Mongoli og borgerkrig i Kina formåede Henning Haslund-Christensen at foretage videnskabelige undersøgelser blandt mongoler, hvor han var i et forskningsmæssigt tomrum. Der havde været en del forskere tidligere. De var mest interesseret i geografiske og zoologiske forhold. Der fandtes også en del rejsebeskrivelser dækkende de første 50 år før 1930. På grund af al dette sammenholdt med at Henning Haslund-Christensen skrev noter om tid, sted og brug, gør hans mongolsamling til et enestående tidsbillede. Det vil således være af stor værdi for andre forskere at få et detaljeret indblik i denne samling på engelsk, da så få forstår dansk. Det skyldes udelukkende Henning Haslund-Christensens stærke vilje, tålmodighed, respekt for individet og alternative tænkning, at der idag befinder sig mongolske shamandragter i Etnografisk Samling. Hans mangeårige venskab med mongolerne og indsigt i deres livsopfattelse har medvirket til at denne indsamling kunne lade sig gøre.

Henning Haslund-Christensen.

DANSK NOMADEFORSKNING

I 1986 bevilgede Carlsbergfonden 4 millioner kroner til et projekt, der fik navnet Dansk Nomadeforskning. Det går ud på at bearbejde materiale allerede indsamlet af danske forskere blandt nomader. Man fokuserede især på materiale, som indsamleren ikke selv havde nået at bearbejde på grund af tidsnød i et alt for kort liv. Arbejdsfeltet strækker sig fra Nordafrika gennem de tørre områder i Mellemøsten og Vestasien til mongolerne i Østasien. Omkring 10 danske forskere blev udpeget til at tage sig af forskellige ubearbejdede samlinger. Det bliver for meget her at komme ind på alle delprojekter (interesserede læsere henvises til tidsskriftet Jordens Folk's temanummer om Dansk Nomadeforskning 1988 nr: 3+4). Dog kan nævnes med relevans til mongolerne, at R. Gilberg har bearbejdet samlingen af de mongolske shamandragter, som findes i Etnografisk Samling. Resultaterne vil udkomme sammen med de øvrige manuskripter i den nomadeserie, Carlsbergfonden udgiver i de nærmeste år.

NYYDELTJIN

Dansk Nomadeforsknings arbejde pågik, mens Nationalmuseet blev opbygget. Det var derfor oplagt at vælge nomaderne som emne for en udstilling, når museet igen ville åbne. Valget faldt naturligt på Henning Haslund-Christensens mongolsamling, dels på grund af dens størrelse og egenart, dels fordi der var blevet udført forskning inden for denne samling.

Den ansvarshavende museumsinspektør for Nord- og Centralasien blev sat til at fremkomme med et ideoplæg, som fik titlen: "Nyydeltjin - Mongoler: Græslandets Nomader". Nyydeltjin er mongolsk og betyder mongolske nomader, altså hyrder, der rejser fra græsgang til græsgang med deres flokke af dyr. Ideen til netop at vælge et mongolsk ord, så uforståelig for danskere blev hentet fra Henning Haslund-Christensens 2 første bøger: Jabonah (1932) og Zajagan (1935). Jabonah er råbet til opbrud om morgenen for karavanen, som så langsomt sætter sig igang. Zajagan betyder den store lykke, rejselykken. Her havde Haslund brugt et par meget relevante mongolske ord som titel, betegnelser som de danske læsere efterhånden lærte sig at håndtere. Derfor valgte idestilleren at kalde denne udstilling om de mongolske nomader for Nyydeltjin. Med den voksende nationalisme blandt mongoler ville det være et positivt tegn, at bruge et mongolsk navn på en udstilling om mongolerne, for ikke igen at få den samme titel som alle andre udstillinger om samme emne har haft i tidens løb, nemlig Mongolerne. Udstillingen handler ikke om

alle mongolgrupper, derfor skulle ordet "mongol" indgå i en ikke for bestemt form. Landskabet, hvor disse hyrder færdes med deres dyr, kaldes især i Indre Mongoli, men også andre steder, for "græslandet". Dette skyldes, at landet er dækket af græs i større eller mindre omfang, selv om der står Gobi Ørken på kortet.

Halvandet år før denne temaudstilling skulle åbnes enedes man om en kompromis-titel, men denne blev skudt totalt i sæk, da der 3 måneder før åbningen kom et direkte direkt fra Nationalmuseets direktion, som mente, at titlen skulle være "MONGOLERNE - steppens nomader". Man havnede således på den traditionelle titel, som ligner alle andre titler på mongol-udstillinger. Fornyelsen forsvandt allerede, inden den nåede frem til overfladen. Sådan går det, når mange kokke vil koge ved samme ildsted.

I juni 1992 genåbnes Etnografisk Samling med helt nyopstillede udstillinger. Disse fordeler sig på 3 typer udstillinger:

(1) En permanent basis-udstilling, som viser de vigtigste sager, afdelingen er kendt for at have.

(2) En permanent kompakt-udstilling, som virker som et åbent magasin, hvor publikum kan gå på opdagelse blandt de store mængder genstande afdelingen har.

(3) Halvpermanente tema-udstillinger, hvor man vil gå mere i dybden med et begrænset emne. Den første er "Mongolerne - steppens nomader". Denne udstilling skal stå i 3 år. Derefter vil en hel del af de mongolske sager finde plads i eet rum i den kompakte studiesamling på 2. sal, resten vil gå i magasin. Den næste særlige udstilling med mongolske sager vil først fremkomme en gang ind i det næste årtusind. (Andet sted i GER vil udstillingen blive særligt omtalt.)

BOGSAMLINGER OG BIBLIOTEKER

Gennem det sidste hundrede år har Det Kongelige Bibliotek i København samlet på bøger skrevet på mongolsk. Biblioteket samler selvfølgelig også på alt muligt andet, men det er det mongolske, det drejer sig om i denne sammenhæng. Efter i 1939 at have modtaget den store samling mongolske bøger, som især Kaare Grønbech indsamlede på "Anden Danske Centralasiatiske Ekspedition", betragtes den mongolske bogsamling i København som en af de største uden for Rusland og Mongoliet. På Etnografisk Samling i Nationalmuseet er der også en lille samling bøger på mongolsk. Den kendte tyske mongolist Heissig udgav i samarbejde med mongolisten Bawden i 1971 et katalog over bøger og manuskripter på mongolsk i København.

Med hensyn til bøger om mongoler findes der især 4 institutionsbiblioteker i København, hvor man har specialiseret sig i det emne. Det er: Det Kongelige Bibliotek, Orientalisk Institut, Nordisk Institut for Asienstudier og Etnografisk Samling.

SPROGFORSKNING OG UNDERVISNING

Fra 1722 havde man kendt indskrifter med en ukendt runeskrift på gravsten, som befandt sig ved Jenissei Flodens øvre løb i Rusland. I 1800-tallet opstod der blandt finske og russiske forskere en fornyet interesse for disse gamle runeskrifter. Det resulterede i nye fund af lignende indskrifter på 2 sten i det nordøstlige Mongoli ved Orchon floden. Skønt man ikke kunne tyde disse skrifter, blev de udgivet. Orchon-indskrifterne havde et resume på kinesisk hugget ind i stenene. I 1893 lykkedes det den danske sprogforsker Vilhelm Thomsen (1842-1927), professor i sammenlignende indoeuropæiske sprog, at tyde runeskriften. Han fandt ud af, at det drejede sig om en oldtyrkisk skrift, som bestod af et alfabet på 38 tegn. Teksten på Orchon-stenen blev dateret til år 732. Thomsen udgav i 1896 en oversættelse af teksten. Thomsens opdagelse fik stor betydning for tyrkologien og andre centralasiatiske sprog.

Studie af det mongolske sprog tog først rigtig fart i begyndelsen af det 20. århundrede, hvor russiske forskere studerede vestmongolsk (Oirater, Kalmykker) ved Volga og i Djungariet, Khalkha-mongolsk i Nordmongoliet og Burjatisk i Sydsibirien.

En af Vilhelm Thomsens elever var danskeren Vilhelm Peter Grønbech (1873-1948), som senere blev en dygtig og velkendt religionshistoriker. Han underviste ved Københavns Universitet og har udgivet mange bøger om religion. Grønbechs søn, Kaare (1901-1957), havde arvet et lignende sprogemne og musikalsk sans fra sin far.

Kaare Grønbech læste europæiske sprog ved Københavns Universitet, hvorfra han fik sin embedseksamen i 1927. I perioden 1928-1946 var han lærer ved Øregaards Gymnasium. Ved siden af sin lærergerning studerede han, inspireret af Vilhelm Thomsen, det tyrkiske sprog. Kaare skrev efter en rejse i Tyrkiet en afhandling om det tyrkiske sprogs opbygning og sammensætning. Det tog han sin doktorgrad på i 1936.

I 1937 deltog han i en kongres i Istanbul og benyttede lejligheden til at rejse lidt rundt i Tyrkiet. Han havde planer om at fortsætte sin forskning i det tyrkiske sprogs opbygning. Allerede på det tidspunkt havde han længe interesseret sig for studiet af det mongolske sprog.

Han var med ét selvskreven til at tage med på "Anden Danske Centralasiatiske Ekspedition" til mongolerne i Indre Mongoli, hvor han især kastede sig over studiet af de sydmongolske dialekter, noget som indtil da var overset af andre forskere.

Kaare Grønbech blev udnævnt i 1947 til ekstraordinær professor i Centralasiatiske sprog ved Københavns Universitet. Allerede i 1944 var han begyndt at undervise i klassisk mongolsk. På mongolsk er der stor forskel på det talte og det skrevne sprog. Med 'klassisk mongolsk' forstås traditionelt skreven mongolsk, som er fælles for alle mongoler. Kun få gange underviste Kaare Grønbech i talesprog, og da valgte han Khalkha-mongolsk, som er en slags rigsmongolsk. I tidens løb har omkring 15-20 mennesker studeret mongolsk ved Københavns Universitet, blandt andre: Halfdan Siiger, Henny Harald Hansen, Erik Haahr, Kåre Thomsen Hansen og Iben Raphael, men også amerikaneren John R. Krueger, som boede i København i 1952. Der var ingen afsluttende grad i mongolsk, så de studerende var indskrevet ved andre fag. Grønbech og Krueger udgav (1955) sammen en lærebog i mongolsk. Efter Grønbechs død overtog Kåre Thomsen undervisningen i mongolsk. Den blev inddraget i 1989, da Københavns Universitet valgte at satse mere på moderne tyrkisk. Undervisning i mongolsk ved Københavns Universitet strakte sig således over 45 år.

Han overtalte Munksgaards Forlag til at udgive en serie faksimileudgaver, under titlen "Monumenta Linguarum Asiae Maioris", af særligt vigtige håndskrifter inden for centralasiatiske sprog. Kaare Grønbech blev seriens redaktør. Efter hans død blev Heissig redaktør af denne serie. ©

BOGLISTE

ALBERTSEN, K. P. (1921): **Recent Events in Uрга. Peking & Tientsin Times**, 18, 19, 20, 21 March 1921 (Tientsin).

BAHNSON, Kristian & Carl FREDSTRUP (1900): **Etnografien Fremstillet i Dens Hovedtræk**. 2 bind (548 p. & 705 p.) (København: Det Nordiske Forlag) - pp: 660-677: Nord- og Centralasiatiske Folk. (Mongoler pp:667-679).

BITSCH, Jørgen (1962): **Ukendt Land. Rejse i Mongoliet**. 186 p. (København: Gyldendal) - (genoptryk 1983, København: Skandinavisk Bogforlag).

BORGSTRØM, Kaj (1933): **Tre Aar paa Zobelsletten**. 108 p. (København: Gyldendal).

BOYER, Martha (1949): **Nogle mongolske Sølvarbejder. Fra Nationalmuseets Arbejdsmark**, 1949:64-72 (København: Nationalmuseet).

BOYER, Martha [1952]: **Mongol Jewellery. Nationalmuseets Skrifter, Etnografisk Række, 5:1-225** (København: Nationalmuseet).

GRØNBECH, Kaare (1936): **Der türkische Sprachbau I. * p. (*)**. Translated by John R. Krueger into English: **The Structure of the Turkic language**. Bloomington 1979, Indiana University Uralic Altaic series, 136.

GRØNBECH, Kaare (1940): **Mongoliet og den Danske Mongoliekspektion 1938-1939. Ledetraad ved Folkelig Universitetsundervisning**, 102:1-4 (København: Folkeuniversitetsudvalget).

GRØNBECH, Kaare (1940): **Sprog og Skrift i Mongoliet. Geografisk Tidsskrift**, 43:56-93 (København).

GRØNBECH, Kaare (1945): **Chinggis Khans Erobring af Persien efter de mongolske Kilder**. pp:*-* i "Øst og Vest: Afhandlinger tilegnet prof. dr. phil. Arthur Christensen." 224 p. (redaktør): K. Barr & H. Ellekilde (København).

GRØNBECH, Kaare (1946): **Et mongolsk shamanistisk Haandskrift. Det Kongelige Danske Videnskaberne Selskab**, Oversigt over Selskabets Virksomhed, juni 1945 / maj 1946 (København).

GRØNBECH, Kaare (1953): **En forsvunden mongolsk krønike**. 32 p. (København: Det Kongelige Danske Videnskaberne Selskab).

GRØNBECH, Kaare & John R. KRUEGER (1955): **An Introduction to Classical (Literary) Mongolian**. 108 p. (Wiesbaden: Otto Harrassowitz).

HANSEN, Henny Harald (1950): **Mongol Costumes. Nationalmuseets Skrifter, Etnografisk Række, 3:1-250** (København: Nationalmuseet).

HASLUND-CHRISTENSEN, Henning (1932): **Jabonah**. 232 p. (København: Gyldendal).

HASLUND-CHRISTENSEN, Henning (1934): **Tents in Mongolia - Yabonah**. 366 p. (London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co Ltd.).

HASLUND-CHRISTENSEN, Henning (1935): **Zajagan**. 244 p. (København: Gyldendal).

HASLUND-CHRISTENSEN, Henning (1938): **In the Mongol Encampments, 1937. Journal of the Royal Central Asian Society**, 25:175-192 (London).

HASLUND-CHRISTENSEN, Henning (1945): **Asiatiske Strejftog**. 257 p. (København: Gyldendal).

HEISSIG, Walter & C. R. BAWDEN (1971): **Catalogue of Mongol Books, Manuscripts and Xylographs. Catalogue of Oriental Manuscripts, Xylographs etc in Danich Collections, 3:*-*** (København).

KREBS, Carl Immanuel (1937): **En Dansker i Mongoliet. Den vide Verden og den grønne Skov**. 192 p. (København: Berlingske Forlag).

KAARSBERG, Hans Sophus (1892): **Gjennem Stepperne og blandt Kalmykkerne til Hest og med Trespand**. 615 p. (København: Gyldendalske Boghandels Forlag).

THOMSEN, Vilhelm (1893): **Déchiffrement des inscriptions de l'Orkhon et de l'Jénisséi**. Oversigt over Det Kongelige Danske Videnskaberne Selskabs Forhandling, pp:285-299 (København).

THOMSEN, Vilhelm (1896): **Incription de l'Orkhon déchiffrées. Mémoires de la Société Finno-Ougrienne** 5 (Helsinki).

MONGOLERNE steppens nomader

TEMAudstilling på NATIONALMUSEET
Åben daglig kl 10-17 (mandag lukket)
Entre 20 kr, som også giver adgang til resten
af Nationalmuseets permanente samlinger.

Denne udstilling om mongoler bygger på samlinger fra Indre og Ydre Mongoli hjembragt i 1930'erne af Henning Haslund-Christensen og tibetanske sager erhvervet af Prins Peter i Kalimpong i 1950'erne. Udstillingens hovedindhold beskæftiger sig med det traditionelle hyrdeliv i græslandet. Man skal dog ikke isolere en kort periode af et folks historie uden at forklare, hvad der er gået forud og hvad der kommer efter. Derfor skal der ikke kun fortælles om Djengis Khan (Chinggis Khan), som erobrede det halve Asien, om hans sønnesøn Kublai Khan, der blev kejser af Kina og fik besøg af Marco Polo, men også om hvordan mongolerne blev kommunister og om, hvordan de i dag er slået ind på en ny og demokratisk vej. Ændringerne i verden efter Berlinmurens fald har fået mongolerne til at se anderledes på deres situation. De har genopdaget deres egen historie. Chinggis Khan er igen kommet i søgelyset og er blevet en populær skikkelse. Hele det historiske indslag i udstillingen vil dog først senere på året blive færdiggjort og sat op på væggen, hvor der midlertidigt hænger plancher med farvefotos fra Indre Mongoli.

Ingen udstilling er helt objektiv. Der vil altid være valg, som må træffes for at begrænse det udstillede materiale. Man vil uvilkårligt vælge ud fra sin egen holdning til livet. Det betyder ikke, at nogle vælger rigtigt og andre forkert, men at man vælger forskelligt. Det betyder også, at man ikke kan lave en udstilling, som alle vil være tilfredse med. Vi håber dog, at vores valg kan give publikum en god forståelse af mongolernes livsstil set i en større historisk sammenhæng.

Tekstskiltet ved museumsgenstandene angiver, ved siden af stikordet i overskriften, et nummer og en parentes med initialer. Nummeret er genstandens museum-snummer. Det svarer til det CPR-nummer, vi alle er udstyret med. Initianerne i parentes angiver med HHC at tingen er indsamlet på en Dansk Centralasiatisk Ekspedition i perioden 1936-1939, og med PP at den er indsamlet i Sikkim 1949-1955. Uheldigvis mangler der stadig en del tekster at blive opsat, men der arbejdes hårdt på sagen. Iøvrigt vil der løbende ske forbedringer af udstillingen under hele den 3 årige periode, den er tilgængelig for publikum.

Fotografierne i udstillingen vil alle blive forsynet med oplysninger om tid og sted. Det er vor holdning, at det er vigtigt for publikum at få viden om tid og sted.

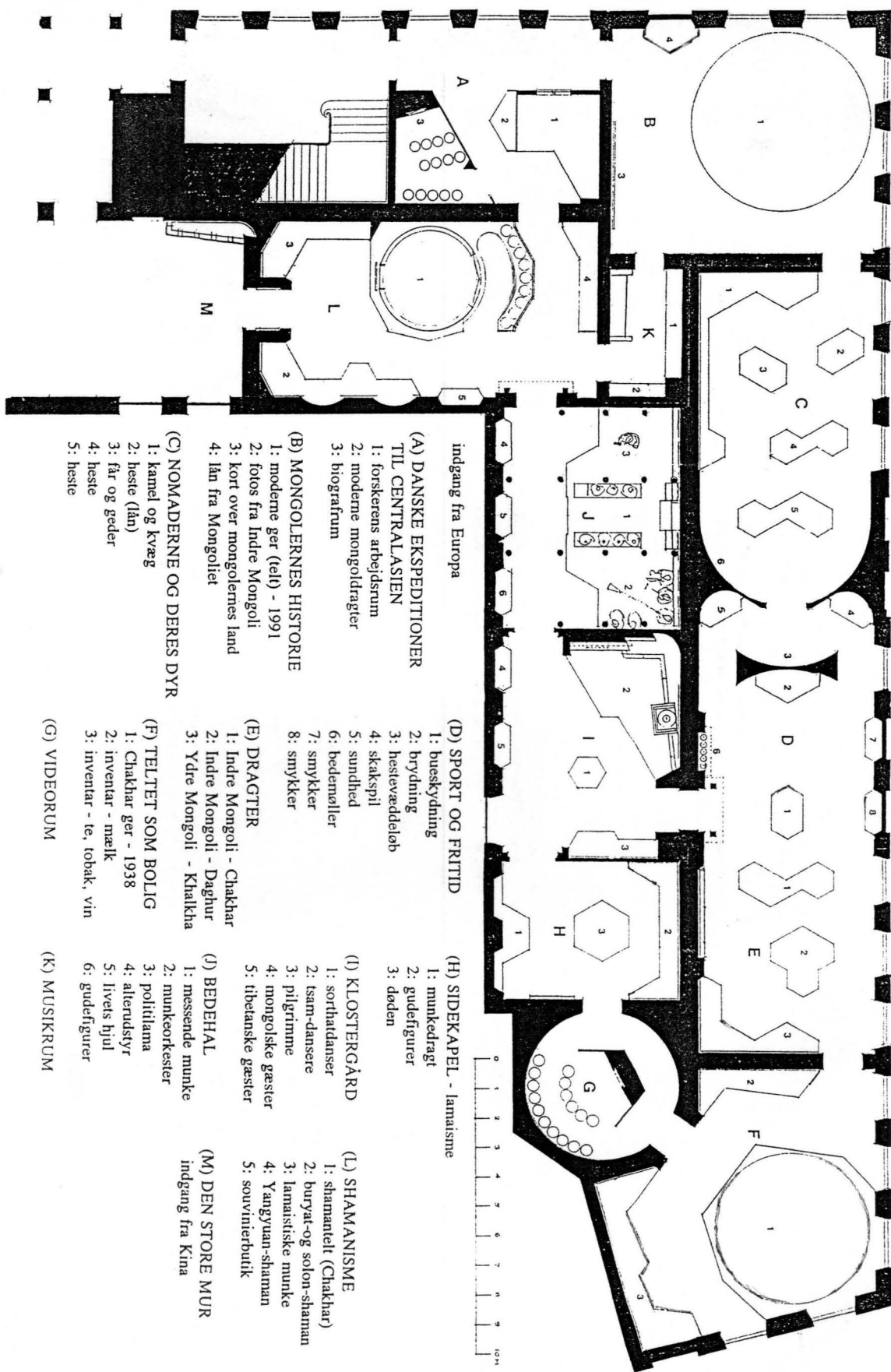
Til udstillingen er der udarbejdet en mongolsk malebog (38,00 kr i museumsbutikken) på dansk og engelsk. Den kan betragtes som en slags børnekatalog til udstillingen. Senere vil der dukke et temahæfte om om mongolske shamaner og en temabog om mongolerne og deres kulturhistorie. Udstillingens plakat er tegnet af mongolen Lodai, som i 1938 arbejdede for Henning Haslund-Christensen. Nationalmuseet har hans originale sorthvide tegninger, mens de 2 farvelagte tegninger, der pryder omslaget på malebogen, venligst er udlånt af Søren Haslund-Christensen. Her bringes en tak til Søren for at lade museet pryde sine publikationer med Lodais pragtfulde farvelagte tegninger. Plakatens motiv har Ladai kaldt "Forår", hvor han gerne vil vise frodigheden i den mongolske livsstil.

Udstillingen er ikke planlagt til at blive set i en bestemt rækkefølge. Publikum er helt frit stillet til selv at bestemme sin færden gennem udstillingens 11 rum, som fylder c.500 m². Hele området kan opfattes som ét billede: Forestil dig et lille kloster bestående af en bedehal, en åben gårdsplads og et sidekapel ligge ensomt på den uendelige græsslette. Uden om templet ligger 3 telte og en del mongoler er samlet i anledning af den årlige festdag, naadam. Museet kommer så og sænker de 11 rum ned over hele sceneriet og svup er udstillingen fyldt i rummene. Den besøgende kan således vandre rundt i dette ene billede, som man lyster. Det vil dog være en hjælp for publikum først at orienterer sig på den oversigtsplan, som vises ved denne tekst, hvis man da ikke blot vælger at gå på opdagelse.

Udstillingen har 2 indgange (som man altså også kan gå ud af). Den ene indgang er fra Europa gennem en dansk forskers arbejdsværelse, hvor der planlægges endnu en ekspedition til mongolernes land. Den anden indgang går gennem Den Store Mur fra Kina til græslandet uden for muren, hvor man møder den oprindelige religion. Ideen med de 2 indgange er valgt for at understrege det store område mongolerne op gennem historien har færdedes på.

En stor tak fra RGilBERG til alle håndværkere og medarbejdere, som har hjulpet med at få det hele op at stå. Uden den hjælp ville der aldrig være blevet skabt en udstilling.

Som en særlig service overfor Dansk Mongolsk Selskabs medlemmer skal der her gives et par ord med på vejen til hvert rum:

indgang fra Europa

(A) DANSKE EKSPEDITIONER TIL CENTRALASIEN

- 1: forskerens arbejdsrum
- 2: moderne mongoldragter
- 3: biograftrum

(B) MONGOLERNES HISTORIE

- 1: moderne ger (telt) - 1991
- 2: fotos fra Indre Mongoliet
- 3: kort over mongolernes land
- 4: lån fra Mongoliet

(C) NOMADERNE OG DERES DYR

- 1: kamel og kvæg
- 2: heste (lån)
- 3: får og geder
- 4: heste
- 5: heste

(D) SPORT OG FRILTID

- 1: bueskydning
- 2: brydning
- 3: hestevæddeløb
- 4: skakspil
- 5: sundhed
- 6: bedemøbler
- 7: smykker
- 8: smykker

(E) DRAGTER

- 1: Indre Mongoliet - Chakhar
- 2: Indre Mongoliet - Daghur
- 3: Ydre Mongoliet - Khalkha

(F) TELTET SOM BOLIG

- 1: Chakhar ger - 1938
- 2: inventar - mælk
- 3: inventar - te, tobak, vin

(G) VIDEOBILDER

(H) SIDEKAPSEL - lamaisme

- 1: munkedragt
- 2: gudfigurer
- 3: døden

(I) KLOSTERGÅRD

- 1: sorttandanser
- 2: tsam-dansere
- 3: pilgrimme
- 4: mongolske gæster
- 5: tibetanske gæster

(J) BEDEHAL

- 1: messende munk
- 2: munkkerester
- 3: polititama
- 4: alterudstyr
- 5: Iveris hjul
- 6: gudfigurer

(L) SHAMANISME

- 1: shamanelt (Chakhar)
- 2: buryat-og solon-shaman
- 3: lamaiske munk
- 4: Yangyuan-shaman
- 5: souvinterbutik

(M) DEN STORE MUR

- 1: indgang fra Kina

(A) DANSKE EKSPEDITIONER til CENTRALASIEN

Rummets hovedindhold er et arbejdsværøelse for en forsker, som er ved at planlægge endnu en rejse til Mongoliet. Der er ikke tænkt på nogen bestemt person. Opstillingen er med i udstillingen for at give mulighed for at vise noget af det udstyr, forskellige forsker er rejst ud med, blandt andet Henning Haslund-Christensens (HHC) pladeskæresæt. Der mangler selve maskinen, som lavede strøm. Hele udstyret fyldte 3 kamellæs. Idag kan man rejse med en lille båndoptager på størrelse med en æske husholdningstændstikker. Kortene på væggen har været med på HHC's ekspeditioner i 1930erne.

I rum (A) ligger videobiografen. Der viser ca 10 minutter af "Storm over Asien", en russisk spillefilm fra 1928. Klippet viser autentisk Tsam-dans i et buryat-mongol kloster. Desuden vises 2 klip fra spillefilmen "Urga", som kan ses i sin helhed i en københavnsk biograf. Denne film gå i al korthed ud på, at ægtemanden bliver sendt i byen efter kondomer, fordi konen ikke vil have fler end de 3 børn, de allerede har. Filmen er meget flot og ret humoristisk.

(B) MONGOLERNES HISTORIE

Monteren i rummet viser 2 dragter, som Nationalmuseet har lånt fra Nationalmuseet i Ulaanbaatar: til en adelsmand og en hestevæddeløbsrytter. Rummet fyldes næsten helt af en hel ny ger indkøbt til at være netop der, så publikum kan gå ind og fornemme stemningen i en ger. Den har udsikringer i træværket, men kun nogle få nye møbler. Af sikkerhedsgrunde kan den ikke stå fuldt møbleret, når der er adgang for alle. Til gengæld kan man her se, hvordan en ger er sat sammen. På væggen hænger der et stort Asiens kort. Det skal senere fyldes med oplysninger om mongolernes historie og udbredelse. Det er med vilje, at alt ikke er klart fra starten. På den måde bliver udstillingen mere levende ved, at den hele tiden ændre sig lidt.

(C) NOMADERNE OG DERES DYR

Rummet viser de redskaber hyrderne bruger til pasning af deres dyr (får, geder, kvæg, kameler og heste). En rundhorisont giver en stemning af den uendelige steppe, hvor på der svæver farvebilleder fra nutiden, hvor man ser hyrder og dyr i samarbejde. Det kæmpestore maleri med karavaner dukkede op i museets gemmer under omflytningen. De medfølgende oplysninger er endnu ikke fundet. Det ser dog ud til på motivet, at historien foregår hos Torgut-mongolerne i Xinjiang. Billedet rummer mange små fine detaljer om hverdagslivet hos mongoler. Den grønne bundfarve i monterne er der for at understrege græslandet, dyrerne lever på.

(D) SPORT & FRITID

Når mongolerne samles til den årlige naadam fest i græslandet, måler man sig mod hinanden i de 3 traditionelle sportsgrene: Hestevæddeløb, brydning og bueskydning. Ved hestevæddeløbet gælder det om at finde den hurtigste hest. Derfor er det 10-14 børn, som er ryttere. Der er udstillet bryderdragter og en bueskytte. I et hjørne af rummet kan man se skakbrikker, hvor af nogle af dem er udsåret som brydere eller ryttere, der rider om kap. I bunden af skabet ligger andre spil. Fårets fodrodsknogler leverer fra naturens side færdige spillebrikker, som kan bruges på mange forskellige måder.

(E) DRAGTER

Ved naadam-fester mødes mongoler fra nær og fjern. Derfor er der opstillet figurer fra mange forskellige mongolstammer, så man kan se mangfoldigheden i dragt og smykker. Kvinderne i monterne frit på gulvet er fra Indre Mongoli. I vægmontren er de fra Ydre Mongoli og buryaterne. Ansigterne er afstøbninger af virkelige mennesker fra 1930erne. Kunstneren Inger Achton har åbnet øjne og mund. De flat ophængte dragter skal vise dragtsnittet i den mongolske dell. Læg mærke til, at en af kvinderne står med en sølvsnusflaske i hånden og er ved at hilse på en anden kvinde ved at række den frem. Fra græslandet, hvor kvinderne er samlet, kan man gå ind i tempelgården.

(F) TELTET SOM BOLIG

Den ger har HHC hjembragt i 1938 fra Chakhar i Indre Mongoli. Publikum har ikke adgang til teltet, fordi det er fyldt med inventar, som dog i mørket ikke er nemt at se. Derfor er lignende inventar og husgeråd udstillet i rummets montre. Man ser køkkenredskaber, grej til at behandle mælk, smør og ost. I den anden side er der teplader, tekopper, tekander og andre redskaber til tefremstilling. En hely ny lyseblå plastik kop har sammen form, som de smukke gamle sølvbeslåede tekopper. Ved siden af er der redskaber til lys og et par strygejern. Videre snusflasker, tobakspiber og vinkander og vinkopper. Man drikker gæret hoppemælk (2%) af store skåle, men destileret hoppemælk (50%) af små kopper.

(G) VIDEORUM

Her vises klip fra kulturelle aktiviteter i Mongoliet. Ledsage teksten er del på mongolsk (så man kan fornemme sproget), dels på engelsk. Der vise hvordan et telt rejses og hvordan man fremstiller traditionelle mongolske sager. Der vises klip med musik og sang. Og der vises klip med mongolsk brydning.

(H) KLOSTERETS SIDEKAPEL

Nogle klostre har små sidekapeller, hvor pilgrimme kan se religiøse sager stillet frem. Det er hensigten her at forklare noget om lamaismen og vise en del religiøse genstande. Desværre mangler der endnu nogle tekster og nogle genstande, men der arbejdet på sager, så det også her skulle blive som hensigten var. Munken i midten sidder og bekæmper de onde ånder langs stien mellem livet og dødsriget. Ham kan man hyre, når en slægtningssjæl skal vandre af sjælestien, så munken opholder ånderne, mens sjælen slipper forbi unden at blive skræmt bort fra stien og strandte fortabt i ingenmandslandet.

(I) KLOSTERETS TEMPELGÅRD

Lyssetningen skal give indtryk af, at man er udenørs. Man kommer ud i gården netop den dag munkene opføre er religiøst mime-dansestykke, hvis formål er at tilvænne pilgrimmene at opleve dæmoner og andet skrækkeligt, så de bliver mindre bange, når deres sjæl engang skal vandre til dødens rige. Langs gårdens væg står lokale gæster af mongolsk og tibetansk afstamning. Det levende publikum "blander" sig de stivnede gæster og skulle på den måde få en oplevelse at næsten at være der. Midt i rummet står en sorthatdanser. Hvordan man og de andre munke danser, kan man se på den gamle film fra "Storm over Asien".

(J) KLOSTERETS BEDEHAL

Også her har det været hensigten at give publikum en oplevelse af at være på stedet. Derfor et lyssætningen dæmpet. Man hører nu og da munkene mumle og senere slår lyden fra orkesteret ovre i det højre hjørne igennem med voldsom larm. En politi-lama lister rundt og holder øje med, om alt går rigtigt til, og at ingen snyder sig til at sidde og spille kort i krogene. På alteret blafre 108 "smør-lamper". 108 er det hellige buddhistiske tal, fordi den buddhistiske bibel er i 108 bind. Munkenes bedekrans har også 108 perler. Modsat de messende munke ses nogle tangkhaer (religiøse malerier) og andre religiøse genstande, som ville stå på et alter. De er trukket frem for at man bedre kan se dem end hvis de alle stor på alteret bag de messende munke.

(K) MUSIK

I skabene vises typiske mongolske musikinstrumenter og noder. Sætter man sig på de anbragte stole kan man ved tryk på en knap hører prøver på sang og instrumenter. Hestehovedviolin er særlig typisk for mongolsk musik. Den er omtalt i GER(1). Hver musikprøve varer et minut. Man må hører det færdig, før man kan prøve igen. Lyder er lagt ind digitalt i en

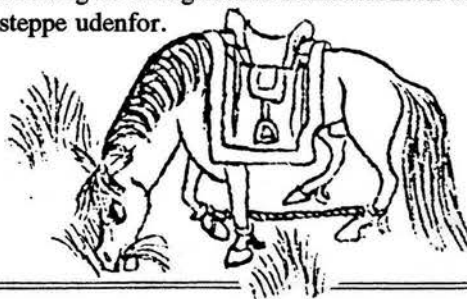
chips, så der er intet bånd, som bliver slidt. Moderne tider har fundet vej ind i museet.

(L) SHAMANISME

Lige ved siden af hovedindgangen til klosteret viser en montre nogle af de souvenirs, som pilgrimme ville anskaffe sig fra klosterbutikken. Hovedindholdet af rummet er shamanisme. I midten ligger en mongolsk shamantelt fra Chakhar, hvor i der sidder en shaman, som er ved at bringe sig i ekstase. Hjælperen sidder parat med hestestængerne, som bliver shamanens åndelige ridedyr, hvorpå shamanen drager afsted til åndernes verden for at søge hjælp for den syge mand, der ligger træt hen på gulvet hvilende sig hoved i sin kones skød. I monterer over for er der 2 shamandragter. De har tilhørt Solon-mongol shamanen Basaman og Buryat-mongol shamanen Dølgøre. De 2 arbejdede sammen, da HHC mødte dem i 1936 i Indre Mongoli. Man blev til sidst gode venner med dem, derfor er dragterne i museet. Det er en lang historie. Den skal I få en anden gang. Overfor er der nogle munke dragter: en gurtum, et orakel og på væggen "hævneren". Gurtum er en shaman-lignende munk, som kan spå om fremtiden. Det kan oraklet også. Han er tibetansk. "Hævneren" var en kvinde, som likviderede folk, som den højere gejstlighed sendte til hende med henblik på netop dette. Hun flygtede fra Mongoliet i 1924 og slog sig ned i Indre Mongoli. Hvad der siden skete hende vides ikke. Yangyuan-shamanen er en mongolificeret kineser eller en kiniseficeret mongol, som på sin måde et bindeledet til guderne og åndernes verden. Det store maleri vaskes af hvert 5. år og nymales. Derfor findes der kun få gamle malerier. Læg mærke til guden med cigaretrør.

(M) DEN STORE KINESISKE MUR

Muren blev i sin tid (2000 år siden) bygget for at holde hunnerne fra hannerne, eller med andre ord at holde nomaderne udenfor muren (set fra Kina) borte fra bønderne. Den 6.500 km lange Mur virkede ikke altid efter hensigten. Blandt andet Chinggis Khan brød igennem og hans sønesøn Kublai Khan blev senere kejser af Kina. Det varede i 100 år (1260-1368), så blev mongolerne atter sendt udenfor muren. I 1644 myldrede manchuerne ind over den igen støttet af mongolerne. Manchuerne tog magten i Kina til 1911. Muren er således et symbol på magtspeilet mellem det fastboende kinesiske bondefolk og de omsigfarende nomadefolk til den endeløse steppe udenfor.

DRØMMEN OM EN BEDRE VERDEN (4A)

De gode og velmenende Aander -

DET forbavtede os ofte, at ingen af Landets egne Folk opslug deres Telte paa Zobelstletten, thi selv om Mongoliet er et vidtstrakt Land — tre Gange saa stort som hele Tyskland — og yderst sparsomt befolket — der bor færre Mennesker end i Kongeriget Danmark — skulde man alligevel tro, at et Sted med saa fortrinlige Levebetingelser baade for Mennesker og Kvæg vilde blive udnyttet af nogle af de Nomader, som nu havde deres Tilhold i langt fattigere Egne. Her fandtes der jo Overflod paa alt, baade Vand, Græsning, Brændsel og en fortrinlig Jagt.

* * *

PAA Steppen fandt jeg ogsaa mange Beviser for, at Zobelstletten i tidligere Tider havde været beboet. Paa flere Steder fandt vi Sten med indhuggede Inskriptioner, og i et Hjørne af Steppen opdagede vi en imponerende Kæmpegrav, omgivet af flere mindre Grave. Disse Gravsteder bestod af store sammenvæltede Sten, der var omgivet af andre store Sten, som var stillede paa Højkant og jordsatte saaledes, at de dannede en vid Oval uden om Gravomraadet Centrum. Gravens Størrelse var saa imponerende og de anvendte Sten saa kolossale, at det var tydeligt, at de var anlagt af en talrig Befolkning. Nærværende Gravene overvokkede med Græs og Buske og et Tilholdssted for Lærker og andre Sangfugle. Fra Hovedgravens højeste Punkt havde man en vidunderlig Udsigt, og jeg opøgsatte det ofte. Der hvilede en forunderlig Stemning over Stedet, en Stemning af Romantik og hemmelighedsfuld Mystik.

Naar jeg spurgte de omkringboende Indfødte om Gravene, blev de ordknappe eller helt tavse, men en Dag var der nogle, der hemmelighedsfuldt betroede mig, at de skjulte store Skatte. Engang fortalte de, havde tre Mongoler forsøgt at fremgrave disse Skatte, men i samme Øjeblik de satte Spaderne i Jorden, stivnede alle deres Led, og de blev ubevægelige og stumme som Stenstøtter. Saadan forblev de til deres Død.

Jeg havde ofte Lyst til selv at foretage en Udgravning, ikke for at finde Guld, men for at afsløre de ældgamle Graves Hemmelighed. Det var imidlertid for risikabelt. Mongolerne har

Sommeren 1924 var en vidunderlig Tid for de unge Danskere, der havde slaaet sig ned paa Zobelstletten. De havde pløjet og saaet, og Himlen skænkede dem Sol og Regn. Allingspirede og groede omkring dem. Søerne fik Grise, Hønsene lagde Æg, Faarene kravlede rundt paa Fjeldsiderne med Aarets første Lam, og den store Hestehjord fløj over Steppen i yndefuld Elskovsleg. Alt tegnede godt — og ved en gigantisk og male- risk Obofest blev de onde Aander fordrevet fra Sletten, og de gode rykkede ind i deres Sted. I dette Kapitel fortæller Haslund-Christensen om Obofestens brogede Oplevelser.

Af HENNING HASLUND-CHRISTENSEN

hverken Forstaaelse af Arkæologi eller romantisk Nysgerrighed, og de anser al Slags Udgravning af Grave for Ligplyndring.

Flere Aar senere, da jeg vidste betydeligt mere om Mongoliet og Mongolerne, lærte jeg, at *Djenggis Kahn*, den største Krigsherre, som Verden nogen Sinde har oplevet, var født i den Del af Mongoliet, hvor Zobelstletten er beliggende. Og Marco Polo skriver i sin Rejsebeskrivelse fra den Tid, at efter Djenggis Khans Død i 1227 blev hans Lig ført tilbage til hans Hjemstavn, hvor det gravsattes under store Træers Skygge, og at alle de Mennesker, som Ligtoget mødte paa sin Vej, blev dræbt, for at den store Herskers sidste Hvilested skulde forblive en Hemmelighed til evige Tider.

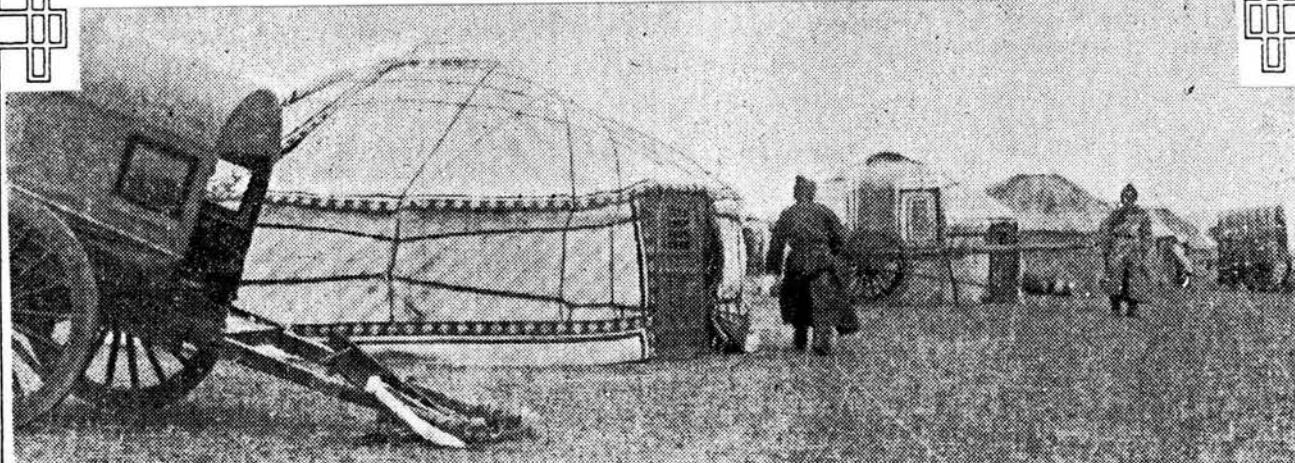
I mine Tanker kan jeg endnu se dette Ligtog, som for syv Aarhundreder siden førte den største af alle Kejsere paa den sidste, store Rejse over Asiens Stepper og Ørkener til Gravætnings- Stedet i store Træers Skygge. Det er ikke mange Steder i Mongoliet, man finder Træer, men jeg husker, at gamle Birke, Lærke- og Cedertræer i de hedeste Middagstimer kaster mørke Skygger over Graven paa Zobelstletten. Var det muligt, at Mongolernes Uvilje mod at bosætte sig paa Sletten beroede paa en ældgammel Traditions-Overlevering om, at Stedet var fredet?

* * *

ET Par Dagsrejser fra Iga-Gaarden laa et lille Kloster, og da jeg forsøgte at udsørge dets Prior, fik jeg en helt anden Forklaring. Han fortalte, at en stor og blodig Fægtning havde fundet Sted paa selve Zobelstletten mellem russiske Rød- og Hvidgardister. Den megen Blodsudgydelse havde fordrevet alle Steppens gode Aander, og en Mængde onde Magter var kommet i deres Sted.

Nu kunde det jo tilsyneladende være temmelig underordnet, om Mongolerne ansaa vor Zobelstlette for at være under gode eller onde Aanders Indflydelse, men de førstnævnte var nu alligevel at foretrække. Vi ønskede, at Iga-Gaarden skulde blive et tiltrækkende Midtpunkt for hele denne Del af Mongoliet, og vi ønskede, at Mongoler skulde komme til os fra baade nær og fjern for at udveksle deres Produkter mod vore Varer.

DESUDEN havde vi Planer for den kommende Vinter om Opkøb af Pelsværk i stor Stil. For at dette skulde kunne lade sig gennemføre, var det nødvendigt, at de overtroiske Mongoler blev overbevist om, at Zobelstletten var under gode Magters Værn, og ingen kunde bedre end det lokale Klosters Prior give dem en saadan Overbevisning. Jeg forklarede ham, at vi havde bragt velmenende Aander med os til Zobelstletten — Magter, der var langt mægtigere end Mongoliets argeste Trolde. Det kunde han jo for Resten ogsaa selv se paa den kolossale Fremgang, vi havde haft i den korte Tid, vi havde beboet Stedet. Men det vilde jo være en stor Fordel for Mongolerne,

hvis ogsaa deres gode Aander vilde komme tilbage til Zobelsletten, nu da de onde Magter var fordrevet.

Prioren, en ældre, venlig og velmenende Mand, lovede at opsøge mig paa Iga-Gaarden, saa snart han havde udklækket en Plan. En Uge senere kom han ridende til Gaarden. iført en brandgul Toga og en flad, ornamenteret Lakhat. Inden han traadte over Palisadeværkets Porttærskel, satte han sig paa Hug og begyndte en Slags Ráfelspil med tre smaa Knogler. Hver Gang, Knoglerne faldt til Jorden, studerede han dem omhyggeligt for at tyde, om det var et lykkeligt Sted, han betraadte, og da Svaret blev bekræftende, skred han os smilende i Møde.

★ ★ ★

VI foreviste ham vore Geværer. Kikkerter, Maskiner og andre Mærkværdigheder, og da vi kom til Gramofonen, blev hans Begejstring for os og vort ubetinget og absolut. Efter tre Dages Ophold havde han genvundet tilstrækkelig Værdighed til at kunne meddele os sin Beslutning. Om 11 Dage skulde den aarlige Obøfest finde Sted, og i Aar skulde den fejres paa selve Zobelsletten.

For at hidkalde og smigre de gode Aander, som tidligere havde beskyttet Stedet, vilde man denne Gang give Festen et stort Format, og for at være sikre paa, at ingen Misforstaaelser skulde opstaa mellem de fremmede Aander, som vi havde bragt med os, og de mongolske Aander, som jo engang havde været eneraadende paa Zobelsletten, skulde vi være blandt Indbyderne. Festen skulde afholdes i Slettens næststørste Hjørne, hvor en dominerende Høj angav et passende Sted.

★ ★ ★

DEN Føjt blev en stor Oplevelse og Overraskelse for os.

En Time før Solopgang blev vi hentet af seks unge Ryttere, som i højtideligt Optog førte os til Festpladsen. Oppe paa Højens Top havde man stablet en Mængde Stammer og Grene mod hinanden i Form af en Pyramide. Grene var behængt med Faare- og Okse-skulderblade, hvis flade Sider var beskrevet med tibetanske og mongolske Bønneformler, og med en Mængde lan-

ge, kulørte Silkebaand, som flagrede for Vinden. Obo'en var opbygget saadan, at den var hul indvendig og havde en Aabning mod Syd, og i dens Indre havde man anbragt et Gudebillede af Ler samt en Mængde Kobber- og Træskaale, som var fyldt med Madofre.

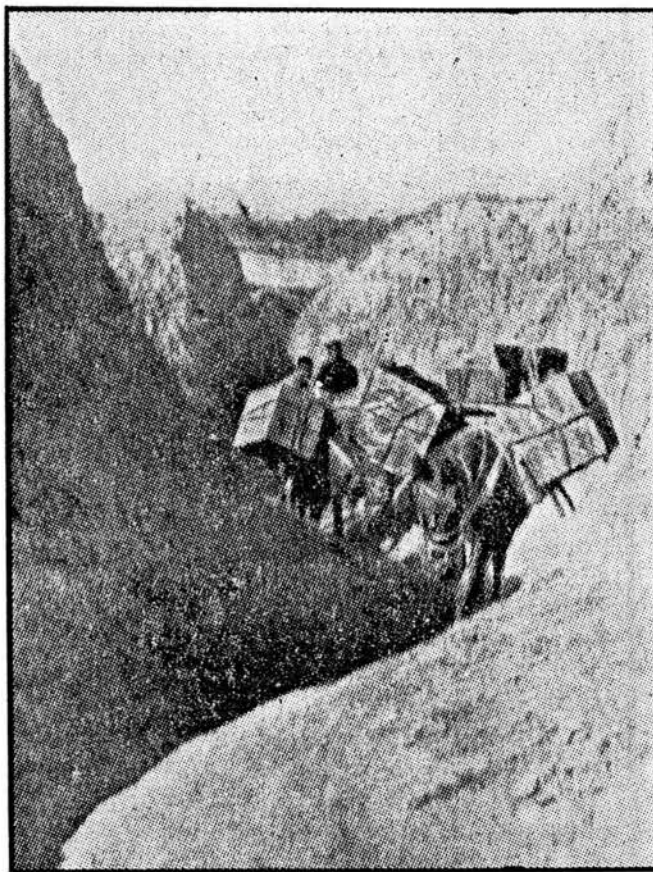
Et halvt Hundrede Alen fra Oboen var en Flok Mongoler, som alle var fremmede for os, i Færd med at lægge et Kæmpebaal til Rette, og til højre og venstre for denne Baalplads stod to store Baldakiner af blaat Tøj med paa-syede Ornamenter af hvidt Silke. Under Baldakinen var der anbragt smaa, firkantede Puder og Tæpper i de dejligste Mønstre. Fra Baalpladsen var lange, gule Løbere bredt ud i de fire

Verdenshjørners Retning. Nogle Hundrede Meter fra Højens Fod var en Række Stave gravet ned i Jorden; Stavenes var i Skulderhøjde indbyrdes forbundet med Læderreb.

★ ★ ★

VI bandt vore Heste til disse Læderreb og begyndte Opstigningen. Da vi nærmede os Baalpladsen, kom Prioren mig i Møde. Vi udvekslede Hilsener og Snusflasker, hvorefter han førte os til den vestlige af de to Baldakiner, under hvilken jeg fik anvist Plads paa et farvestraalende Alashan-Tæppe. Alle Tæpperne under denne Baldakin var i brogede, glade Farver, thi de var forbeholdt Høvdinge og andre verdslige Æresgæster. Tæp-

perne og Puderne under den østlige Baldakin var alle brandgule med røde Borter, thi de var forbeholdt Klosterets Storpæster.

Det var ikke let for de tunglastede Heste at arbejde sig op ad de smalle og stejle Bjergstier.

Saa snart jeg havde sat mig, traadte Prioren atter udenfor Baldakinens Skygge og raabte med en fejende Armbevægelse ud over Zobelsletten. Solen maatte være staaet op nu, for Dæmringens første Skær havde allerede farvet Bjergtoppene i Nordøst. Nu ramte Lyset den østlige Fjeldkam, flimrende i Trætoppene, og krøb langsomt ned mod Steppens store, dunkle Flade.

OL-BRONZE TIL MONGOLIET

Mongolske idrætsfolk kom på sejrsskamlen 2 gange under de 25. Olympiske Lege, der netop er blevet afviklet i Barcelona, Spanien. Begge gange var der tale om bronzemedaljer. Den første blev vundet af D. Munkbaya i 25 meter sportspistol for kvinder. Den anden gik til bokseren Namjil Bayarsaikhan i letvægtsklassen (60 kg). Dermed kom Mongoliet på en 53. plads i den samlede medaljefordeling. I alt deltog 172 nationer; kun 64 af den opnåede medaljer. ©

POLITIKEN.

Søndagen den 15de Juli. 1900

KIRGISER-LEJREN I ZOOLOGISK HAVE

LITTERATUR OM MONGOLER PÅ SKANDINAVISK TILLÆG 3

GILBERG, Rolf [1992]: *Mongolian Colouring Book*. Tegninger af Lodai. 48 p. (København: Nationalmuseet).

GILBERG, Rolf [1992]: *Mongolsk malebog*. Tegninger af Lodai. 48 p. (København: Nationalmuseet).

GYNTHER, Bent [1992]: *Mongoliet*. 96 p., Asienbiblioteket (København: Munksgaard).

HAUBROE, Lotte [1992]: *Mongoliet*. *FN-Forbundets Skoleavis*, s:11-13 (København).

HAUBROE, Lotte [1992]: *Væddeløb er kun for børn. I Mongoliet er det kun børnene, der er jockeyer. Hoppemælk*. *Hippologisk Tidsskrift*, 104(5):4,6-7 (København).

HOLM, Mette [1992]: *Et stykke af himlen*. *Morgenavisen Jyllands-Posten*, 12. juli (Århus).

HOLM, Mette [1992]: *Hårdt arbejde i kinesiske tæpper*. *Morgenavisen Jyllands-Posten*, 14. juli (Århus).

HOLM, Mette [1992]: *Mongoliet: Kina kaldes til hjælp*. *Morgenavisen Jyllands-Posten*, 27. juni, 1. del, p:12 (Århus).

HOLM, Mette [1992]: *Mongoliet: Tændstikker og vodka på aktier. Intens jagt efter gode råd og hård valuta*. *Morgenavisen Jyllands-Posten*, 8. juli (Århus).

HOLM, Mette [1992]: *Valg i Mongoliet: Til te i filt-teltet og valgmøde på steppen*. *Morgenavisen Jyllands-Posten*, 28. juni (Århus).

LEFMANN, Gudrun [1986]: *Hestene på steppen. En beretning om 90'ernes ryttere, heste og ridetøj på den kaukasiske steppe*. *Hippologisk Tidsskrift*, 98(10):8,10,12 (København).

LEFMANN, Gudrun [1986]: *Steppehesten som ride-dyr. Kalmykken som rytter. Væddeløb over steppen*. *Hippologisk Tidsskrift*, 98(12):10,12,14 (København).

LEFMANN, Gudrun [1988]: *Den Hegelske Ridetøjs-samling. Særudstilling af det mongolske ridetøj*. Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole 8.-9. marts (Frederiksberg).

LEFMANN, Gudrun [1989]: *Hestene på steppen. Tjerkesserhesten. Kosakhesten. Enkekejserinde Dagmars livkosak Jaschik*. *Hippologisk Tidsskrift*, 101(11):33-35 (København).

RB-Reuter [1992]: *Jordskredssejr i Mongoliet. Ekskommunister vandt valg*. *Politiken*, 30. juni (København).

RØJLE, Asger [1992]: *Ungt demokrati i dyb krise. Kæmpelandet Mongoliet går til valg i dag - reformviljen er til stede, men pengene mangler*. *Politiken*, 28. juni (København).

SCHERFIG, Hans [1965]: *Hos Kirgiserne*. 107 p. (København: Gyldendal).

INDHOLD

FORSIDEN	1
NABOFORENINGER	2
JØRGEN BITSCH 70 ÅR	2
KUMISSÆKKENS PLACERING I EN GER	2
DANSK MONGOLSK SELSKAB GENERALFORSAMLING REFERAT	3
Gudrun Lefmann: VILDHESTEN ER KOMMET HJEM	4
Charlotte Halved: REJSEN I MORMORS FODSPOR	6
Jørgen Elklit: REJSEBREV FRA LUFTRUMMET OVER GOBI-ØRKENEN - Eller: HVORDAN SKAL DANIDA STØTTE DEMOKRATISERINGSPROCESSEN I MONGOLIET - OG HVORFOR EGENTLIG?	9
OVERGANGSBISTAND	11
RGilbeRG: STUDIET AF MONGOLSK KULTUR I DANMARK	12
MONGOLERNE - steppens nomader	23
Henning Haslund-Christensen: DRØMMEN OM EN BEDRE VERDEN (4a): DE GODE OG VELMENENDE AANDER.	27
LITTERATUR OM MONGOLERNE TILLÆG NR 3	31
BAGSIDEN	32

NR. 5 - 3. ÅRGANG - AUGUST 1992

GER udgives af DANSK MONGOLSK SELSKAB og er selskabets medlemsblad. Ansvarshavende redaktør: Rolf GilbeRG. Indlæg uden forfatterangivelse er produceret af redaktionen. GER 6 udkommer vinter 1992.

Selskabets sekretær: Bulgan Njama
Fuglebo 2, 2000 Frederiksberg
Telefon : 38 33 21 06 - Postgiro: 7 84 15 82
Medlemskontingent: 100 kr pr år.

DANSK MONGOLSK SELSKABs bestyrelse består af: Formand Rolf Gilberg, Sekretær Bulgan Njama, Kasserer Leif Petersen, Søren Haslund-Christensen, Klaus Ferdinand, Jan Koed samt Gudrun Lefmann og Jørgen Bitsch.

DANSK MONGOLSK SELSKABs FORMÅL

a) at fremme og udbrede kendskabet i Danmark til mongolerne og deres kultur, især i mongolernes kerneområde i Den Mongolske Folkerepublik, Kina og Sovjetunionen.

b) at udgive skrifter om mongolerne.

c) at være samlingsorgan for personer, der interesserer sig for mongoler og deres forhold.

d) at fremme og udvikle forbindelserne mellem befolkningen i Danmark og mongolerne.

e) at støtte kulturelt arbejde blandt mongoler og skabe forbindelser mellem videnskabelige, kulturelle, faglige og folkelige organisationer i de respektive lande.

ISSN Nr: 0905-9504
